Васіль Вітка

ТРЭЦІЯ ПЕЎНІ

Васіль
Вітка

ТРЭЦІЯ ПЕЎНІ

ВЕРШЫ
ПАЭМЫ
ПЕРАКЛАДЫ

Мінск
«Мастацкая літаратура»
1988

ББК 84 Бел 7
В 54

Рэцэнзент
СЦЯПАН ГАЎРУСЕЎ

«Третьи петухи — пора перед рассветом, перед рождением нового дня.

День и ночь, год, век — мы привыкли к этим пространственным представлениям о времени. Но по каким приметам и представлениям будут определять следующие поколения смену и приход новых эпох на всей планете? Об этом знать только нашим внукам и правнукам»,— так охарактеризовал главную тему своей книги, тему преемственности, лауреат Государственной премии БССР поэт Василь Витка.

$\text{В}\,\frac{4702120200-016}{\text{М}\,302(03)-88}$ БЗ 163—87

ISBN 5-340-00372-8

© Выдавецтва «Мастацкая літаратура», 1988.

1

Гуканне вясны

* * *

На самым сыходзе
Другое тысячагоддзе.
Што пажадаць табе,
Вечны народзе?

Бясконцасці Сонца
І Шляху Млечнага,
А любай планеце маёй
Жыцця чалавечнага.

Хай з ноччу старою, завейнай
Сыдуць са свету разбой і разня,
Страхі, нянавісць, а трэція пеўні
Лік часу пачнуць са шчаслівага дня.

ГАДЗІННІК ЛЕНІНА

Хваля, што Кастрычнікам успенена,
Коціць вал няспыннаю ракой.
Лічыць час гадзіннік Леніна,
Што заведзены яго рукой,

Вывяраючы хаду гісторыі
І падзеі будучых эпох
Той дакладнай мераю, каторай
Мераем цану ўсіх перамог.

Шлях не лёгкі наш, але вялікі,
Запаветнае ў нябыт не адышло,
Толькі самай дарагой рэліквіяй
Будзе ленінскай душы святло,

І гадзінніка дыханне,
І надзейнасць вернага ключа.
Ён не спыніцца, ніколі не прыстане,
Бо заведзены рукою Ільіча.

ГОД КАНЯ

Павялося так здавён,
Што імёнамі завём:
То Дракон, то Скарпіён —
Паслужы, браток, Канём.

Нібы ліст перад травой,
Стань, дружок, перада мной.
Мой таварыш вараны,
Казкаю падораны.

Ты палёгкі не прасіў
На сяўбе і на касьбе.
Сёння аж у трыста сіл
Капытом нашчадак б'е.

Не стае адной жывой
Добрае твае душы.
Но, мой косю, родны мой,
Баразну падварушы.

Ты якраз у самы раз,
Калі мой стаміўся плуг
І задзірванеў папас,
Забуяў лазою луг

І дзядоўнікам зарос
Недагледжаны надзел.
Ледзь паскрыпвае ўжо воз
Планаў, замыслаў, надзей.

Вобмаль дзённага святла
І спакою па начах
Пад сузор'ямі Арла,
Пад крыламі Крумкача,

Хоць на варце Гончы Пёс,
Нават цэлая гайня...
Дзякую, мой добры лёс,
Што падараваў Каня.

ГУКАННЕ ВЯСНЫ

Вол бушуе, вясну чуе....
Памянём вала.
Валу — хвала,
Самому яму,
Яго ярму,
Рагачу і нарогу,
Сяўні і сасе,
Сярпу і касе,
І Ярылу — богу.

Кожны Ярылу
Дабром памяне
На свяце штогоднім:
Мужыцкі бог па ярыне
Ідзе ўвесь у белым споднім,
У повадзе за сабою вядзе
Белую кабылу —
Слава Ярылу!

Разам з вясною
Свежаю баразною
У суш і ў дождж
Ідзе басанож,
Падкасаўшы штаны,
Кашуля — наросхліст...

І так ад вясны да вясны,
Але не спявайце ратаю
Гімнаў узнёслых.
У самога Ярылы
За плячыма магутныя крылы,
А пад нагамі — родная глеба,
Бог сонца не хоча на неба.

Заўсёды Ярылу
Зямля жывіла.
Як добра хадзіць па ёй босым,
Па цёплай раллі,
Па зябліве росным
Толькі з сяўнёю,
Ніколі — з вайною!

Вясну гукайце,
Каго ні спаткаеце —
Старога, малога,
Нават нямога!

Жывымі застаўшыся,
Магікане,
За рукі ўзяўшыся,
Вясну гукайма!

Ні далеч, ні роспач,
Ні расставанне —
Вясны гуканне,
Як братаванне,
А вунь у Брытаніі —
І сястраванне.
Жанкам Грынэм-Комана
Не абырае,
Як і на Нёмане,
Гукаць вырай:

— Жавароначкі,
Прыляціце,
Цёпла лецейка
Прынясіце!

Прыляцелі
З Новага свету
Першымі
Не жаваранкі,
А крылатыя ракеты
І «першынгі».

Недаверу вярыгі —
Кааліцыі,
Рэлігіі,
Праваслаўныя,
Мусульмане,
Іудзеі,
Ніхто не ўбачыць апошняй дзеі
У апошняй драме
Пра забойцу планеты —
Апошняга Каіна:
Некаму будзе

З руін і развалін
Вынесці ўсіх
Уперад нагамі.

Шчаслівыя
І ў горы няўцешныя,
Не спадзявайцеся
Злом заплаціць за дабро.
Зло раскалола такое ядро,
Што ўсіх надзяліла аднолькава —
І праведнікаў, і грэшнікаў.

Ніхто не ўратуецца
У ціхім куточку:
Мая крэпасць —
Мая кватэра.
Не забывай,
Што сядзіш на бочцы,
У якой пятнаццаць тон
Выбуховай матэрыі.

Чаму так дакладна выйшла,
Што кожнаму — роўную дыбу,
Хто так зраўняў нас,
Які ўсявышні —
Вы, бог,
Ці — выбух?
Хто шчодра ўсім нам
Адмераў так?
Ну, вядома ж,— багатая
Пані Амерыка.

Вось дзе ўзор
Выключнай гатоўнасці
Да ўсеагульнай дэмакратыі і роўнасці!
Ад паганства да хрысціянства
Колькі перавярнулася
Багоў і царстваў!
Адзіны Ярыла,
Поўны сілы,
Трывала стаіць
На варце ўраджаю,
Нікога не страшыць
І не пужае.

Праз перарытыя лычам вайны,
Поўныя трупаў равы і яры,
Праз карычневую чуму і халеру
З канца ў канец земляроб стары
Удоўж і ўпоперак прайшоў Еўропу,
Збярогшы надзею і веру.
Глядзіць адкрыта людзям у вочы:
Нідзе нікому не быў далакопам!
Спрадвечны клопат Ярылы —
Хлебам карміць,
А не рыць
Магілы.

Вол бушуе,
Вясну чуе.
Памажы, божа!
А хто паможа,
Хто ўратуе,
Калі ў цябе
Ні вала,
Ні двара,
Ні кала
І ўсё навокала —
Напалмам датла?

Заступнік зямлян,
Усіх пасялян,
Шчыра прымае
Братоў за сталом.
Ратаю — салом!

Ратай Ярыла
Кляне вайну,
Руплівы Ярыла
Арэ цаліну
Не сошкаю,
Не валом,
Нястомнаму сонечку —
Чалом,
Чалом!

Вясны гуканне,
Як спадзяванне

Смуглых і жоўтых,
Чорных і белых,
Дужых і смелых.

У Заіры, у Замбіі,
У Танзаніі,
На Тамані
І Алазані,
У Нікарагуа
І Ліване,
Скрозь і ўсюды —
Вясны гуканне!

Разлягаецца рэхам
Гітара
Ад Фларыды
Да Гібралтара.
Кажуць,
Гэта амерыканскія хлопцы
Не на падводнай атамнай лодцы
Плывуць
Да афрыканскіх дзяўчат у госці,
Гукаюць вёсны
Толькі на вёслах!

Кажуць,
Пачуўшы гукальную песню,
Нават Мёртвае мора
Ўваскрэсла.

Вясну гукайце,
Каго ні спытайце,
Старога, малога,
Нават нямога —
Нас яшчэ многа!

Вясны гуканне —
Людское яднанне
На тысячы вёсен,
Мільёны лет.
Вясна-красна,
Вясна-красна,
Вясна-красна
На ўвесь свет!

ПЕРАД ВЯСНОЮ

Прадвесня час такі кароткі,
Як пэндзаля мазок для пробы.
Маляр чыгунныя рашоткі
Фарбуе ў колеры жалобы.

І шпак таксама спрэс у чорным
Канцэртным фраку дырыжора
І ўвесь аркестр яго чароўны,
І спевакі, салісты хора.

Па кім рыхтуецца тут меса?
Адзін білецік, калі можна.
Ніводнага навокал месца.
«Пафарбавана. Асцярожна!»

За ўласную душу маліцца
Не варт дачасна, ледзь ліпеў каб,
А гэта ж толькі рэпетыцыя
І першая, як кажуць, спеўка.

Яшчэ пачуеце тут спевы
Такія, што ого, дай божа.
Вунь набіраюць сілу дрэвы —
Зялёны колер пераможа!

ДВОЕ Ў КАНОЭ

Затрапятаўся
Прамень на вясле,
Папераменна
Ўзмахнулі крыллі —

Па першай вадзе
Насустрач вясне
Двое ў каноэ
Дарогу адкрылі!

А над палонкай
Рыбак з рыбачкай —
Мужык і жонка
Чакаюць удачы.

Зранку
Аблюбаваўшы ільдзіну,
Вераць зацята
Ў сваю гадзіну.

Ледзьве варушыцца
Хваля рачная,
Лічыць і лічыць
Чароды чаек.

Ніяк не ўдаецца
Дазнацца марудзе —
Колькі іх?
Злічыць —
І тут жа
Забудзе.

Вось пазяхнула
Свіслач спрасоння,
Такая рахманая
У бетоне.

Побач глыбока
Ўздыхнула Няміга,
Пэўна, згадаўшы
Былыя паводкі,

Чаўны даўніны,
Плыты і крыгі,
Ветразі,
Пераправы
І лодкі...

Нарэшце
Шчупак
Тузануўся ў палонцы —
Якая ўцеха
Мужу і жонцы!

А гэтыя двое,
Двое ў каноэ,
На сонца вяслуюць
Разам з вясною!

ЖАВАРАНАК
У ЗЕНІЦЕ

Сасонка пад купалам неба —
Зялёная на блакітным,
На выспах пясчаных — вербы,
На кручах сыпучых — ракіты.

Што болей душы маёй трэба,
Вандроўнай хмурынцы ў блакіце?
Між голля — кавалачак неба
І жаваранак у зеніце.

Здаецца, так мала, так мала,
У вечнасці ж мера другая:
Зламала сасну навала,
А жаваранак спявае!

ЦЁТКА
ЦІШЫНЯ

Аператары запісваюць на плёнку
цішыню.
Папярэджвайце сяброў, знаёмых і
радню,
У праграме перадач пазначана:
Шараю гадзінаю штодня
На экранах тэлебачання
Загучыць у кожным доме цішыня!

Пэўна, рады будзе кожны дом
Цішыню паслухаць перад сном,
Нібы калыханку для душы,
Ці «Спакойнай ночы, малышы!».

Не засне ўжо ні малы і ні стары,
Не пабачыўшы, як у бары
Датаўклі, нарэшце, кашу камары,
Як кладзецца спаць у Белавежы зубраня
І выходзіць на экраны цётка Цішыня.

Не, не з кайстрай казак за плячыма
І для неслухаў з мяшком —
Самая звычайная жанчына
З матчынымі добрымі вачыма,
У руках з арэхавым кійком.

У арэхавым якраз і сіла —
Толечкі махне або кіўне,
І глядзіш, ужо заваражыла —
Ўсё навокал у глыбокім сне.

Кагадзе асінкі трапяталі,
Перашэптваўся дубок з дубком —
У імгненне вока перасталі,
Ні адным не варухнуць лістком.

Добры доктар, той што дрэвы лечыць,
Дзюбаю крануў спрасоння сук,
Разгубіўся, галаву схаваў у плечы.
Гэта быў апошні ў лесе гук.

Змоўкла поле, сціхлі ўсе дарогі,
Сцежкі, норы, гнёзды і бярлогі.
Ля крыніцы на адной назе спіць журавель,
Толькі буйным планам на экране
Ад бяссонніцы ажно да рання
Уздыхаў, варочаўся самотны чмель...

Запісалі мы на плёнку цішыню.
Папярэджваем сяброў, знаёмых і радню:
Будзьце дома на сыходзе дня —
Завітае на гасціну,
Роўна на адну гадзіну
Зойдзе да вас цётка Цішыня!

ПАСЛЯ ШТОРМУ

У чаек ціхая часіна,
Сядзяць на водмелях і спяць.
Якая ж сіла іх насіла
І вымушала горла драць

За суткі да пачатку шторму
І зікнуць невядома дзе,
Пакуль прыбоем біла чорным
За хваляй хваля па вадзе?

Сышло, адбушавала, сціхла,
Адхлынула на многа міль.
На роўнядзі лагоднай звыклы
Да небакраю грае штыль.

Вось гэтак, сэрца, ў нас з табою,
Калі ты приступам бярэш,
Пасля раптоўна і без бою
Узяты кідаеш рубеж.

Прашу без крыўды і адчаю:
Часінай дзённай ці ўначы
Далучышся да белых чаек —
Пра перамогу не крычы.

РЫЖСКІЯ ПЕЎНІ

Ледзь на ўсходзе золак зарумяніцца,
Злёгку небакрай пакратае,
Пеўні ў Рызе будзяць раніцу,
Прачынаецца ўся Латвія.

Самы першы падае свой голас не з падпечка
І не з цёплага гняздзечка
У чубатае суседкі,
Не з паветкі,
Не з адрыны,
Не з каморы,
А з вяршыні,
Вунь са шпіля
Домскага сабора.

Па жалезным седале патупае нагамі,
Крыламі ударыць:
— Ку-ка-рэ-ку!
І пайшло ад вежы і да вежы
Па ўзбярэжжы
І па рэках
Ліелупе,
Даўгаве
І Гаўі.

— Ку-ка-рэ-ку! — і выцягвае ўжо шыю
Галагут чорнагаловы.
Б'юць, лапочуць крыламі другія,
Коцяць рэхам перазовы.
Кожны рады хоць адзін праменьчык
Ухапіць на залаты грабеньчык.

Уявіце сабе самі,
Як запела, загукала галасамі
І зазіхацела, запалала
Рыга ўсімі купаламі!

Пеўні мае першыя, другія,
Змалку і з юнацтва дарагія...
Першыя, я слухаў вас на печы пры лучыне,
А другія — на вясковай вечарыне,
Потым — скрозь па ўсёй па матухне-айчыне...

Рад, што вы ўзляцелі так высока,
Што чуваць ваш водгалас далёка.
Дзякую, што перад ранкам новым на дасвецці я
Вас паслухаў, пеўні мае трэція,
Галасістых запявалаў і падхопнічкаў,
Як славуты хор латышскіх хлопчыкаў.

ЛУК І СТРАЛА

Суровае, але не вораг,
Адкрытасці тваёй я веру,
Мой добры субяседнік, мора,
Жарствою высыпаны бераг.

Ад цяжкіх кафедральных соснаў,
Як ад саборных чадных свечак,
Ад водару задухі млоснай
Мяне ты свежым ветрам лечыш.

Здаецца, хмара засцілала
Твой далягляд як скінуць вокам,
І вось прасвецінай заззяла
Па схілу неба ўся затока.

Зноў хваля нанава гартае
Наносы, выспы і абрывы.
Напялася дуга крутая
Ад Колкі і да Салацгрывы.

А калі шторм грызе заўзята,
Са злосці давіцца жарствою,
Трымае Юрмала нацятым
Свой лук з бурштынавай стралою.

ДАЎЖНІК

Наўрад ці радавацца варт
У дзень разліку і расплаты:
— Нікому я не вінават.
І мне ніхто не вінаваты.

А я ў даўгу, нібы ў шаўку,
Мой доўг як той ланцуг на шыі,
Ды грош апошні не зашыў я
Ў рукаў — засунуў за шчаку.

Ці здагадаецца каторы
Даць волю ў злосці кулаку?
Махнуць рукою крэдыторы
І ў яму не павалакуць.

— Што ж ты схаваў, даўжнік ліхі,
У чым даўгоў тваіх аснова,
Якія ты ўтаіў грахі
Свае?
— Нясказанае слова.

МАЎЧАННЕ

Зарокся гаварыць — абдумвае, узважвае,
Напэўна, слова важнае ён скажа нам.

Вы пацярпіце, пачакайце, дайце час,
Вялікай ісцінай мудрэц адорыць нас.

І ўсе з палёгкай уздыхнуць нарэшце:
Няхай сабе і горкая, а вось яна вам — ешце.

А што не ўцяць, не ўгрызці гэты камень,
Вы самі ж столькі год
варочалі яго сваімі языкамі.

Маўчання плён заўсёды бездакорны —
Упартыя, бязлітасныя жорны.

Калі вылушчваецца са шкарлупіны зерне,
Яму ўжо тайну коласа ніхто не верне.

Між пальцамі на даланях — мука.
Засведчыць гэта і рука,
Паставіць нават подпіс і пячаць:

Здабыта ісціна, усё дарэшты змолата.
А калі ёсць яшчэ вам што сказаць,
Тады і сапраўды, маўчанне — золата.

МІФАЛОГІЯ

Што калісьці было, палыном парасло,
Прыдарожным дзядоўнікам і малачаем —
Не вывучаем!
Мы нанова, нанова сусвет пачынаем! —
І мне ўласнае невуцтва
Ўцехай было.

Не ў сядле, і не з шабляй, і не пры шпорах,
Для надзейнай упэўненасці — у шорах,
Каб нікуды, ні ўлева, ні ўправа, не збочыць,
Браў я прыступам час
З усіх ног, з усіх сіл,
А з дарогі, з дарогі —
Пыл стагоддзяў у вочы,
Пыл,
Пыл,
Пыл...

АПОШНЯМУ ГЕРАСТРАТУ

Якою яна табе ўбачыцца,
Зямля, а на ёй, спрадвечнай,
Знявечанай і скалечанай,
Жыццё ўжо нідзе не значыцца?

Выбухі, бліскавіцы,
Рэха ланцужнай рэакцыі.
Успыхне, і заіскрыцца,
І згасне пратуберанцам.

Дарэшты расплавіцца, выкіпіць,
І толькі адзіны ў смале
Ты застанешся, выкапень,
З бомбаю пры катле,

Навекі праклятым сусветам
Апошні яго навасёл,
Хто падпаліў планету
І бомбу шпурнуў у кацёл.

ЗАПАСНЫ ВЫХАД

З усіх старон аблажыла гайня,
Не адагнацца, не ўратавацца.
Толькі б не здацца да белага дня.
Да раніцы пратрымацца.

А там — свой расклад і парадак,
Ёсць выхад і з плюсам і з мінусам.
На ўсякі пажарны выпадак
Гатовы будзь і да вынасу.

ПЫХА

Хто не заварожаны?
Магутная яна!
Магутным зробіць кожнага,
Як з мухі слана.

Капрызнай чараўніцы,
Дружа мой, не вер:
З мухі нарадзіцца
Можа большы звер.

СВЯТЛО

«Адыходзіш — патушы святло».
Даўні заклік, звычны і знаёмы.
Ўсё на свеце, як было:
Ты ў гасцях, а я ўжо дома.

Да мяне збярэшся — перадай
Свой апошні абавязак людзям:
Адыходзячы, святла не выключай.
Хай і пасля нас ім светла будзе.

ПРОБА ДУШЫ

Неадпаведны патрэбнай пробе,
Не меў перспектывы і на тым свеце.
Труну паставілі ў гардэробе
І памянулі душу ў буфеце.

Выпілі горкае, памаўчалі,
Бадзёра пакрочылі ўпоравень з векам.
Ніхто не пачуў, як душа закрычала:
«А ўсё ж я, а ўсё ж я была чалавекам!»

РАМАНС

Як люстра у канцэртнай зале,
Гарэў каштан у трыста свечак.
Я Вам сказаў, Вы мне сказалі...
А што? Быў гэта дзень ці вечар,

Было суладдзе ці бязладдзе,
А ці з-пад пальцаў бліскавіца,
Бах, ці Бетховен, ці Вівальдзі? —
Усё, як ёсць, магло забыцца.

Адно я помню: на вакзале
Ў час развітання Вы сказалі,
Што мне рамансы не ўдаюцца,
Што на паўслове рыфмы рвуцца.
Няма ні досціпу, ні спрыту —
Не быць мне Вашым фаварытам!

Як у ваду тады глядзелі:
З рамансаў хлеба мы не елі.
За ўвесь свой век я ад рамансаў
Не меў ні славы, ні авансаў.
Вы праўду, мілая, сказалі.
Даўно было. Вас Музай звалі.

ЖУРАВЕЛЬ НА ДАЛОНІ

Свет дамогся парадку,
Завяршыўся ў гармоніі:
Вунь бярэ па зярнятку
Сінічка з далоні!

Колькі ў парку дзіцячым
Шчаслівых усмешак!
Вавёрачка скача,
Просіць арэшак.

Скочыць з дрэўца на дрэўца,
Прабяжыць па зямлі,
Ледзь да рук дакранецца —
І хутчэй па камлі

Усё вышай і вышай —
Баіцца, нябось,
Бо якраз раптам выйшаў
На прагулку барбос.

З медалямі ашыйнік,
Вось такое мурло.
А які з таго вынік —
Горка бачыць было.

— Джэк, рыжуху —
на мушку! —
Тут пачуўся загад.
І спусціцца ласушка
Не змагла ўжо назад.

Напаткаў небараку
Дакладны удар.
Не адолеў сабака —
Дастаў гаспадар.

Ён з любімай рагаткі
Шчоўкнуў толькі разок,
І, як кажуць, нігадкі —
Выдатны цалок!

Каму сорам не горак,
Прыходзьце часцей,
Прыручайце вавёрак,
Навучайце дзяцей!

Хай бабёр сабе плача,
А ты плакаць не смей.
Прыручай дзікіх качак,
Пералётных гусей.

Качачкі-пташачкі,
Гусачкі-гускі,
Колькі да пляшачкі
Прыплыло закускі!

На табе, качачка,
Хлеба кусочак,
А ў асяродак —
Сталёвы кручочак.
Хапай
Ротам,
Глытай
Протар!

Дзе шызакрылачка,
Што не палошчацца?
А мая ж ты мілачка,
А ты ж ужо — нябожчыца.

Кульнулася лапкамі
Дагары,
Як на прылаўку —
Гатоўкай бяры.

Ні лішняга клопату,
Ні ўвяроды.
Куды магазіну
«Дары прыроды»!

Ах, Свіслач, ах, Свіслач,
З падзіву не свіснеш.
Каго нарадзіла,
Таму дагадзіла.
У нас на Случы —
Куды большае дзіва.

Не быль — небыліца,
Не так на авось —
Нам пахваліцца
І праўда чым ёсць.

Пашана ёсць,
І гонар ёсць,
А ўпадабаў нас,
Ого, які госць!

Яшчэ не прыручаны,
А здаўна далучаны
Усёю душою
Да мілае Случчыны.

Няхай аблысела яна,
Абязлесела,
А, пэўна ж, было яму
Тутака весела.

Прыйдзе, агледзіць
Палі і паселішчы,
Дзе што не зжата,
Дзе што пасеяна.

Хоць і ахвочы,
Кажуць да слоўка,
Глянуць у вочы
Неяк няёмка.

Бо спадылба
Пазірае сурова,
Але нікому
Ніякай вымовы.

Пабыў на вяселлях
І вечарынках
І на Вясеі,
І ў Васілінках,

А дзецям паказваў
Такія пацешкі,
Што покатам клаліся
Грэск і Мялешкі.

Нават сумелася
Трохі начальства:
— Чаго ён да нас
Так панадзіўся часта?

Што за камісія,
Што за рэвізія —
Хіба не камедыя
Для тэлевізіі!

Старыя ж законы
За даўнасцю страчаны,
Па даўнасці ляснулі
Уласнасць і спадчына.

Шаноўнаму госцю —
Нізкі паклон.
І, калі ласка,
Ў суседні раён!

А той далікатна
Кіўне толькі рогам —
І зноў у дарогу,
Як гаворыцца, з богам.

І хто яго знае —
Пайдзі разбяры,
Чаго да нас ходзяць
Сябры-зубры!

Я далей бы казачку
Баяць гатоў
Пра большых і меншых
Сясцёр і братоў,

Ды што там сінічка!
Сінічка, як знічка.
Даволі пстрычкі —
Няма сінічкі.

Ёсць у нас болей
Чым ганарыцца —
Сам журавель
На далонь садзіцца!

ЧЫТАЮЧЫ «СЛОВА АБ ПАЛКУ ІГАРАВЫМ»

Знак яднання і пароль
Пераходу з аднае душы ў другую,
З маладое — у старую,
З поля славы — у бясслаўя боль.

Ты — адзіны запаветны ключ
Нашае спрадвечнай таямніцы,
Не з мячом ішло праз навальніцы,
А бліжэй да сэрца — леваруч.

Знемагалася, а ўсё ж ішло
Ад стагоддзя да стагоддзя
І не менш пакут перамагло,
Чымся Ігар у сваім паходзе.

Не прыдбаўшы дзідай харалужнай
Гонару, а горкі сум няволі,
Не вярнуўся б у вякі ніколі,
Каб не слова песні мужнай.

Пакаленні зменяць пакаленні,
Па чарзе адыдуць у бязмеж.
Столькі кінуўшы ў зямлю насення,
Славу ты мяча пераживеш.

На знявечаным пакутным полі
Зарастуць яры і раны буй-травою,
Назаўжды забудзецца улада зброі,
Перамога слова — аніколі!

ЧОРТАВА
ВОКА

Колькі там яго было,
Заімшэлага балотца,
А дрыжала ўсё сяло,
Каб, крый бог, не напароцца

На самога, на таго,
У каго і хвост, і рогі.
А калі ўжо стрэў яго —
Стань, замры сярод дарогі.

Што трымаеш у руках,
Развярніся з усёй сілы
І шпурні на ўвесь размах
Кія, граблі, нават вілы.

Толькі пылам завірыць
І рассыплецца лазаты.
Будзе погалас хадзіць
Скрозь ад хаты і да хаты:

Хтосьці чуў і смех, і плач,
Ды не згледзеў у віхуры,
Што прамчалася наўскач —
Ці вяселле, ці хаўтуры.

Так прыкінь і так разваж:
Гэта ж навалач здалёку,
Болей небяспечны наш,
Што заўжды навідавоку

Каля двух старых млыноў
На абочыне гасцінца,
Дзе між сівых палыноў
Выбіваецца крыніца,

Ў сон сярпа і ў звон касы
Ён палошчацца шторання
І ў свіныя галасы,
І ў каровіна рыканне.

Вось прачнуліся млыны,
Заскрыпелі, задрыжалі.

Сонцу моляцца яны,
Хрысцяцца на ўсход крыжамі.

Цэдзяць жыта латакі,
Ходзяць кругам жорны жвава,
Але з белае мукі
Хлеб наш чорны і гаркавы.

Гад балотны, гэта ты
Нам падмешваеш у збожжа
Чарнаты і гаркаты,
Помсціш скрозь, дзе толькі можаш,

За дружкоў і сваякоў,
Перанятых на гасцінцы,
Што ўхапілі грымакоў
І па карку, і па спінцы.

Сам я заўважаў не раз,
Як употай з азяроду
Ты, малых, высочваў нас,
Падбухторваў лезці ў шкоду —

То ў чужы гарод, то ў сад,
То па шчаўе ў балаціну.
Бачыш, топімся — і рад,
Дзьмеш у дудку-чараціну...

Чую, дзьмеш ты і цяпер
І, бывае, падбіваеш
Браць гатоўкай напавер.
Не бяру — сам добра знаеш.

Як салодак даўні хмель
У спакусе і падмане,
Ледзь павер — і з канапель
Не Піліп, а ёп, Шайтане,

Ўжо гатоў з цябе садраць
Пры народзе нагавіцы,
Да драбніцы перабраць
Ўсе грахі і таямніцы

І табе ж наноў прадаць,
На тым часе старгавацца,
На людскіх вачах абняць
І абвесці вакол пальца,

Па двары і пры двары
Зноў гатоў пусціць пагудку,
Што мы — лепшыя сябры
І дудзім у адну дудку.

Чорт з табой,— махнеш рукой,—
Дзе не прападала наша.
Кажуць, голаму разбой —
Не такі ўжо ён і страшан.

Ветракі, як жабракі,
Адышлі ў нябыт далёка.
Прагна сочыць з асакі
Толькі чортавае вока.

Часам некаму міргне,
Усміхнецца хітравата.
На старым балотным дне
Ён яшчэ жыве, пракляты!

КАЗКА ПРА ЗЯЗЮЛЮ

За лазовым пералазам
Загуменнага завулачка,
На аселіцы за вязам
Лён пасеяла зязюлечка.

Ні часіны не згуляла,
Рупілася, даглядала,
А паспеў лянок — парвала,
У снапочкі павязала.

Паглядзела на снапочкі
І заплакала зязюля:
— Дзе мае сыны і дочкі,
Для каго мне шыць кашулі?

Зарыдала, закувала...
І пайшлі скрозь пагалоскі:
Не раса на поле пала,
А зязюльчыныя слёзкі.

І цяпер яна кукуе,
Адзіноту праклінае.
Хто сівую пашкадуе,
Сіраце паспачувае?

За лазовым пералазам
Болей я не быў ні разу,
Ды не мог забыць ні разачку
Даўнюю, старую казачку.

Завязаўся горкі вузел
Там, у полі, ў лесе, ў лузе,
А хто зможа і развяжа —
Казку новую раскажа.

ЮБІЛЕЙНЫЯ ВЕНІКІ

Энікі-Бэнікі
Ядзяць варэнікі.
А я чым горшы?
І я магу!

— Можаце,
Дык, калі ласка, ў чаргу.
— А што даюць?
— Юбілейныя венікі.

Запісвайцеся,
Пакуль не позна.
У юбілейнай лазні —
Завозна.

У юбілейнай лазні —
Запарка.
Час не чакае,
Юбіляр ідзе шпарка.

Хоць строгі расклад,
А юбілейнікі
Рвуць нарасхват
Юбілейныя венікі.

Вершы не пішуцца,
Проза не клеіцца,
Пакуль дышыцца,
Давай юбілеіцца.

Паюбілеіцца,
Ушанавацца,
Як добрым венікам
Пашаравацца.

На бярозавыя не зарацца,
Нават дуб не ў фаворы,
Аматару парыцца
Падавай лаўровы!

Гарачага вару
У нас — залейся.

Залазь на нары
І юбілейся.

Убачыш па почырку
І па стылю,
Хто каго хвошча,
Хто каго мыліць:

Графаман графамана
Ці класік класіка —
Відны ў тумане
І спрыт, і пластыка.

Адны і другія
Па рангу і чыну:
Хто каму — шыю,
Хто каму — спіну.

Хто моцна трымае
Ў руках абмылак,
Амаль што ніколі не мае
Памылак.

Да мыльнае пары
Паддай ялею!
Юбіляр ад ялею
Ніколі не млее.

Пры добрым запасе
У нас валідолу
Ніхто не куляўся
З памоста дадолу.

Галоўнае —
Дамагчыся даты
І на ялей
Атрымаць ліміт.

Дамогся даты,
І ты — выдатны,
Адбыў юбілей
І — знакаміт.

Ад'юбілеіш —
Памаладзееш
І зноўку разумнае,
Вечнае сееш.

ВЫПРАБАВАННЕ РОБАТА

Сканструявалі — і, як у люстэрку,
Убачылі вернасць разлікам сваім:
Розум, цвярозасць — ніхто пра гарэлку
І слоўцам не заікнуўся пры ім.

І сам ён з дня нараджэння на свет
Не трапляў на ніводзін прыём і банкет,
Тым болей нідзе і ні з кім не скідаўся
Па рублю на траіх.
І кожны радаваўся:
— У мяне ён удаўся!

Самы патрабавальны аналіз
Пацвердзіў: болей яго не ўдасканаліш!
І вось закладзена гадавая праграма,
І на прамыўку — ні кроплі, ні грама.

Нават калі б хто хацеў ці захоча
Яму асвяжыць для настрою мазгі,
Лепей дачасна адразу згінь
І не трапляйся ніколі на вочы!

А ўсё ж, як заўсёды, апошні квартал
Па валу
Не выцягнуў на адпаведны бал.
Аўрал!
Аўрал!
Стаміўся метал.

Хоць бы падняцца
Як-небудзь да плана.
Рана стамляцца,
Робат,
Рана!

Сталі
Каторыя
І прыдзірацца,
А ўсё ж прызналі:
— Амартызацыя.
І перабояў
Прычыны знайшліся.

Спытала камісія:
— Адкуль перабоі?

— А з перапою...—
Шапнуў на вуха начны вартаўнік,
Ён жа інструктар,
Ён жа — канструктар,—
Словам, дасведчаны працаўнік:

— Я ж тут і днюю,
Я ж і начую.
Па праўдзе сказаўшы,
Яго ж і пільную.

І кожнае ночы бачу і чую,
Як порацца ён па сталах
І прыскрынках.
Аднойчы прыстаў:
«Дай хлеба скарынку
Хоць бы панюхаць!»
Пад мухай,
Дальбог,
Быў пад мухай!

Прычэпіцца:
«Ты мяне паважаеш?»
Паважаю, кажу, паважаю.
«А калі паважаеш,
Чаму ты са мною
Не выпіваеш?»

І каб адчапіцца,
Я, прызнацца,
Аднойчы глынуў.
Глынуў
І на тым часе
Заснуў.

Бяру грэх на душу.
Загадаеце —
Я ўсю праўду
Вам апішу...

Тым і скончылася гісторыя.
Не бывае без спірту лабараторыя.
Недастачу спісалі.
Строга робату наківалі.

Абвясцілі вымову
Без занясення,
Але з данясеннем,
Што вынішчаны назаўжды
І сляды,
І насенне...

Цяпер ён працуе дакладна.
На гэтым, як кажуць, і ладна.
Заданне далі для пробы —
Стараецца, жалезналобы!
І лічыць, і піша цвяроза,
Хочаце — вершам, хочаце — прозай.

БОГ У АКУЛЯРАХ

Сам засведчыў, занёс у аналы,
Што ўвесь створаны свет ім — недасканалы:
Гэтак лёгка паддаўся і спакусам, і стрэсам
Пад уладай бязлітаснага прагрэсу.

Дагары паляцелі каноны, законы,
За якія ніхто больш не хоча трымацца.
Дзіва што абнаўленне іконы
Ні для кога ўжо не сенсацыя.

А нябесныя страшныя кары
Не страшней за злачынствы зямныя.
І тады, абнавіўшыся сам, ён надзеў акуляры
Самыя модныя, рагавыя.

І цяпер усебачнаму воку
Усёй планеты даступна ўлонне
І паблізу, і знізу, і збоку,
І навокала — як на далоні.

Усявышні сучасны ў абліччы.
Хоч — спрачайся з ім,
хоч — па-добраму гутары,
А тым часам грахі нашы лічыць
Ён ужо на камп'ютэры.

НЕАНДЭРТАЛЕЦ

Ён нікому ўжо не падае рукі,
Ледзь працягваючы палец.
Хутка скамянее на вякі
Сябра мой — неандэрталец.
Славы ўласнае няўтольнік,
Сам сабе — гатовы помнік.

БЯССМЕРЦЕ ВАДЫ

Здавалася, ёй не прабіцца тут —
На векі вечныя загінула крыніца.
Апала багавінне, схлынуў мут —
І зноў спадыспаду струмень бруіцца.

ЧЫРВОНАЯ КНІГА

Не занясеш ужо ў гэтую кнігу
Ні Чырвонае ўрочышча, ні Нямігу,
Ні дзядзінца, ні замчышча, ні падвор'я,—
Ты даруй нам, пакутніца наша, гісторыя.

Ты даруй і ўпішы нашы грэшныя душы —
І бязвінных авечак, і ўсіх вінаватых,
Хто заўзята пустошыў, і нішчыў, і рушыў,
Нават слыхам не чуўшы пра Герастрата.

ЗДЫМАК
НА ПАМЯЦЬ

У самы пярэдадзень холада —
Такая раскошная восень!
Вунь пад цяжарам золата
Ясень зусім знямогся.

Баюся, што не ўтрымае,
Бачу — з апошняй сілы.
Харашыня якая!
Дружа мой, ясю мілы,

Чуеш, звініць зазімак?
Сівер дзьмухне цівосе.
Хай застанецца хоць здымак
На памяць пра нашу восень.

ВЯСЕЛЬНЫЯ ПРЫМАЎКІ

Калі дзеляць каравай,
Марна часу не губляй,
Бліжай месца выбірай,
Шырай рот разяўляй.

Увішному малайцу
І пачостка ўсюды ўсмак.
Астаўцу — з аўцу
Або ніяк.

Пакідайце астаўцу
Кожны раз жыўцом аўцу.
Ўсе вяселлі абыду,
Назбіраю чараду.

Будзе сваццям і сватам,
Будзе цешчам і цясцям,
І нявесткам, і зяцям,
І ятроўкам, і шваграм,

Залувіцам, дзеверам,
Развядзёнкам, прымакам,
Бабылям і ўдаўцам,—
Будзе мне, будзе вам,
Будзе ўсім астаўцам!

ДЗЯВОЧАЯ

СІРОЧАЯ

— Дзе твой першы?
— А на БАМе ж.
— А другі?
— На цаліне.

Добра, што не выйшла замуж.
Муж — не муж на старане.
Ні то дзеўка, ні то ўдоўка.
З'ехалі — і хоць бы слоўка.

А вось трэці напісаў:
«Прыязджай на лесасплаў».
Піша: «Хлопцы як дубы.
Глянеш — зваліцца любы.
Не адзін ужо збуяў,
Не адзін перастаяў...»

Ой, дзяўчаткі, далібог,
Што тут скажаш папярок.
Можа ж, там і мой дубок
Без пары, да часу ўсох?

Іншай радачкі няма,
Мілыя мае сяброўкі,—
Завярбуюся сама
Я на лесанарыхтоўкі!

БАДЗЯЖНАЯ

ПРАЦЯЖНАЯ

Якая ў цябе, Ганулечка,
Яечанька смачная.
Кіну-рыну гулі-гулечкі
І жыццё лайдачнае.

Якая ў цябе, гаспадыня,
Пасцеля прытачная:
Сеннічок з гарахавіння,
Падушачка ячная.

Ганулечка, не цвялі,
Дзе захочаш пасцялі:
А ці ў хаце
У парозе,
А ці ў сенцах
На марозе,
На лапаце,
На ражне,
На гарачым чаране —
Ўсюды добра будзе мне.

Я не надта наравісты,
Бач, не рослы, не плячысты.
А на сон ой-ёй як дуж,
Буду табе верны муж,
Тваёй маці —
Добрым зяцем.
Бач, адразу — муж і зяць.
Ну, дык як, ці будзеш слаць?

— Ой, Ванечка, трэба слаць.
Дзе нам лепшага узяць?

МОДНАЯ СКОРАГАВОРКА

Авяр'ян у палярыне,
Цела Фані ў цэлафане,
Раскашуе на пярыне
У нейлоне Марыяна.

Мар'я зрэб'е тчэ ў адрыне
Мне на порткі, проша пана.

СМЕЛЫ БАЯЗЛІВЕЦ

Што ў імені яго,
Лакея-скамароха?
Ён сам не ведае таго —
Эпоха.

Трымціць душа
На кончыку пяра,
Ад страху анямеўшы:
— Ш-ша...

А загадаюць —
Пасмялець пара,
Ён першы закрычыць:
У-р-ра!

КАРАСІ

— Як жывецца, карасі?
— А не скардзімся, мерсі.
Раз'язджаем на таксі,
Папіваем пепсі-
Колу, ром і баржом,
Выбіраем сабе жон
З самых паважаных шчук

І не лезем на ражон,
Кожны мудрасцю значон,
Кожны — кандыдат навук.

Ой, ты гой ясі —
Дабрыня на свет-Русі!

ТАЙНА ЗЯЛЁНАЙ МАЛАНКІ

Янку Сіпакову

Колькі ў нас Янкаў на Беларусі!
Цешуся ўсімі і ганаруся.
Рад, што між імі ёсць месца для Янкі,
Адзінага, хто ведае тайну маланкі.
Як не парадавацца рацэ,
Што з вытоку свайго
Выбежыць,
Нібы жарабятка,
На луг,
На прастору!
Як не парадавацца руцэ,
Што пастушаю дратаванкай
Даўгой
Выкрасае маланку
Зялёную
З каменя,
З даўніны сівой
І сірочага гора!
Веру руцэ паэта,
Якая трывала
Трымала
Сякеру,
Касільна,
Цапільна
І млён.
Такі не пакіне прагала,
Кожны лапік дагледзіць дбала,
Кожнае каліва выхадзіць ён.
Каструбаваты радок,
А які гарачы,
Змалку родны,
Як баразна.
Пласт за пластом гартую,
Ворыва перабіраю,
Прабачце, калі не ўтрываю,
Па-старэчы
Над нечым
Заплачу,—
Не часта ў кожнага з нас бывае
Зімою вясна!

АЛЯКСЕЮ ЗАРЫЦКАМУ

Калі пачыналі з табой мы з Бабруйску,
Сабе не давалі патачкі і спуску,
Аддана шчыруючы на камбінаце,
Абодва і ў вершах былі на падхваце.

Хоць часу мінулася, браце, ўжо шмат,
А ён не стамляецца, наш камбінат.
Бесперапынна гоніць фанеру,
І мы з табой гонім — гонім паперу.

Вырабы нашы з адной сыравіны,
Той самай, з якой пачыналі ў Бабруйску.
Ах, вершыкі, вершы, ах, успаміны,
Колькі пайшло вас на ўсушку і ўтруску,
На ўцэнку, бо «гэта ж па-беларуску».

Колькі па часе забылася, страчана,
Колькі, хто ведае, будзе забыта.
Адзіная ўцеха — вялікая спадчына,
Тая, што разам з народам здабыта.

СВЕТ ПАЭТА

Памяці Аркадзя Куляшова

Засцілае
хмара небакрай
чорнаю жалобаю —
бывай.

Наплывае
цяжкая сляза.
Што ў апошні раз
табе сказаць,

як зямныя словы аб'яднаць,
калі сам ты аб'яднаўся з ёй,
з ёй навекі,
з роднаю зямлёй.

Быў яе ты слаўным песняром,
бараніў вінтоўкай
і пяром,
сцяг яе трымаў на вышыні
ў горкія
і ў радасныя дні.

Маці вечная
уцешыцца адным —
назаўсёды застаецца сын
жывым,
назаўсёды застаецца след,
што пакінуў па сабе паэт —
свет вялікі,
неўміручы свет.

Наплывае
цяжкая сляза,
засцілае
хмара небакрай,

як пакутна
без пары казаць
невымоўна горкае —
бывай.

СПАРЫШЫ

Няма ладу
Змоладу,
Радасці
Ў старасці,
А я мову вяду
Не для жаласці.

Молада-зелена,
Старое-сівое.
Густа пабелена,
Як мы з табою.

Волас да воласа
Адзінаю фарбай.
Колас да коласа,
Як скарб да скарба.

Які ён, нажатак,
Нажытак, набытак?
Два каласкі
Між бясконцага жыта.

А гэта нямала,
Калі адначасна
Жыццё іх звязала
Адным перавяслам.

ЯЛІНА І КЛЁН

Два дрэвы злучылі свае галасы,
І скрыпкаю сталі абое.
І гэтак зрасліся на ўсе часы,
Што людзі іх песню завуць любоўю.

Сэрца адное
У клёна, яліны.
Разам яны да апошняй хвіліны.
Змоўкне яліна, клён не зайграе.
Дзынкне струною —
І памірае.

РАЗВІТАЛЬНАЯ

З табой, мілы, гаравала,
Без цябе не буду...

Вось і ўсё, дарагая,
Калі можаш, даруй,
Што адзін ад'язджаю,
А цябе не бяру.

Нашы сцежкі-дарожкі
Хто калі ўспамяне?
Пагаруй яшчэ трошкі,
Мілая, без мяне.

ПРАСВЯТЛЕННЕ

Захрасла ў гарляку сляза,
Як горкі воцат.
Нацятае душы ляза
Крануўся Моцарт.

І ўсё, што цэлы дзень гняло,
Было няміла,
Як лёгкаю рукой зняло.
І свет панылы

Увачавідкі стаў наноў
Са мной супольна,
Гатоў пакутаваць ізноў
І жыць няўтольна.

ЗАПАСНОЕ КАЛЯСО

«Як няўпэўнены — не абганяй!» —
Лезе ў вочы часцей і часцей,
Падбівае спакуса: — Давай,
Ну, чаго валачыся ў хвасце?

Абагнаў адзін раз і другі —
Зноў бясконцай дарогі ласо.
Мільгацяць за кругамі кругі,
А ў запасе — адно калясо.

Запаветнае, толькі адно —
Незаменнае сэрца маё.
Вось сарвецца ў бяздонне яно,
Вось імчыць паміж светлых гаёў,
Па мастку, па лажку, па лужку,
Ледзь трымаючыся на валаску.

Вось абгоніць, абгоніць мяне.
Дых займае — трываю, цярплю.
Абмінае, мінае, міне...
Не! Дарогі яму не ўступлю.

І такі абагнаў, абагнаў!
Добры лёс перамогу нясе.
Пераможца я зноў і магнат
Пры адным запасным калясе.

ХАРАКТАРЫСТЫКІ

Колькі іх пішуць, самых узвышаных,
Калі ад'язджаем за межы краіны.
Колькі напышлівага, колькі там лішняга,
Ды кожны ведаць павінны,

Што хваляць цябе, да нябёс узносяць,
Ты, маўляў, і такі, і гэтакі,
Едзеш на людзі, едзеш у госці,
Шануй жа закон этыкету і этыкі.

Ні на хвіліну не забывайся
Пра адпаведнасць свайму фотаздымку,
Падобным быць на анкету старайся,
І прымуць усюды цябе ў абдымкі.

Паверыўшы ў сілу рэкамендацый,
Узнёслых, расчуленых да самазабыцця,
Дальбог, не страшна ў дарогу збірацца —
Любую, нават за межы жыцця.

АРФЕЙ І ЭОЛ

На арфе маці мая не іграла,
Не дзівіла свет
Ні менуэтамі,
Ні паланезамі,
Ні вальсамі.
Маці мая кросны снавала,
На аснову ніткі перабірала
Шурпатымі, спрацаванымі пальцамі,
Якія не знал пярсцёнкаў
І вясельнага золата,—
А як спявала
Чыста,
Звонка
І молада!
Мар'і, Рыпіні, Матруны і Марфы,
Пражыўшы жыццё,
За век свой не чулі эолавай арфы,
Як звіняць яе струны
Далікатна,
Прыгожа,—
Мар'і, Рыпіні, Марфы, Матруны
На ліповых апалушках
Перавейвалі збожжа.
Пры лагодным ветрыку
Апалалі,
Арфавалі
На арфе дзівоснай.
Па зярнятку,
Як па нітачцы,
Перабіралі,
Снуючы на новыя вёсны
Засеўкі і кросны.
Дзякуй вам,
Абодвум чараўнікам,
Што заўсёды нам памагалі.
Дзякуй вам,
Арфей і Эол.
Кожны стараўся ў рабоце,
Цягнуў як вол.
Нездарма нашы песні
Так высока луналі!

МАКСІМУ БАГДАНОВІЧУ

СПОВЕДЗЬ

Столькі пакут, слёз, і болю, і нерваў
У чаканні жаданага мігу.
Пасля смерці паэта шэдэўрам
Назавуць яго кнігу.

Так адвеку было і так будзе,
Ад калыскі да на той свет перавозчыка.
Геніямі не бываюць жывыя людзі,
Геній — прызванне нябожчыка.

АРОЛ

Дзве мовы — двое крыл
Я маю за плячыма,
А не хапае сіл
Пабачыць зноў айчыну.
Глядзіць арол стары
Вунь на мяне звысоку.
Не ўмее гаварыць,
А як чуцён далёка!

ВЯНОК

Мова дадзена — не маўчаць.
Мова дадзена — мовіць.
Не кладзіце нябыту пячаць
На паэтаву споведзь.
Не на глум, не на злом,
Не для немачы ў горле,
Ён радзіўся арлом
З крыллем орлім.
А дзе тыя арлы
Ў нас, на Белае Русі? —
Запытаеце вы.
Адказаць сам ён мусіў,
Як глытаў з крымскіх гор
Горкі пах палыновы,
Бачыў родны прастор
І вянок свой цярновы.

ТРЫ ХАТЫ

З сямейнай хронікі

МЕМУАРЫ ПРА КАНЯ

Не абяцаю вам, мае мілыя,
Ні залатыя горы,
Ні вілу я,
Ні коней табун, што ў маторы,
Ні старэчыя раздабары,—

Пакіну вам,
Мая сябрына і радня,
Свае мемуары,
Самыя запаветныя —
Пра каня.

Яго, незабытага,
Яшчэ раз памяну,
Набытага
У нашай сям'і ўпершыню.

Колькі шчасця
Было тады ў хаце!
Толькі ў маці
Прыцьмела ў вачах жалоба:
— Васілько,
А ці выжыве да вясны
Гэта худоба?

Першай яна
Разгадала хваробу,
Пачуўшы на прыгуменні нашым
Неспадзяваны,
Жахлівы
Кашаль...

Ці чулі,
Ці бачылі вы,
Як кашляе конь?
Дыхаючы,
Як мех кавальскі
Раздзьмуты?

Божа бронь,
Давялося каб
Вам пачуць і ўбачыць
Такія пакуты.

Высозны,
Як калодзежны журавель,
Тырчаў ён між зарасніку канапель
У лазовым пляценіку
Пры нашым гуменцы ў цяньку.

З якою надзеяй
І вераю,
Бяздомны,
Бязмоўны,
Ён гатовы быў выкласці
Увесь нам свой лёс,
Як спісаны з артылерыі,
На старасці год
Сыходзіў з калёс
Не ў абоз,
Не ў запас
На авёс,
Не на выпас,
Не на папас,
А зноўку і зноў,
З рук у рукі
Ад адных
Да другіх цыганоў
І, нарэшце, да нас...

Было не да калёс яму,
Не да плуга.
Раз-пораз
З самай сярэдзіны
Глуха
Накатваўся цяжкаю глыбай
І горла рваў
На кавалкі
Выбух.

Штораз, як ад стрэлу гарматы,
Калацілася наша гуменца
І сенцы.

І ўсе навакольныя
Гумны
І хаты.

— Дальбог, не выжыве!
— Сціхні, Мар'я.
— Выжыве, мамко! —
І адвячоркам як на пажар я
Рынуўся з ім
На свой першы начлег,
Аглядаючы вуліцу
З высачэзнай гары.

І ўся вёска,
Усе хутары
З аднаго канца
У другі канец,
Заціскаючы ў прыгаршчы
Доўгі смяшок,
Быццам буславу глюгу,
Пацяшаліся:
— Ай, маладзец!
Як на такую сталюгу
Ты ўскарабкаўся,
Цімашок?

І да позняе восені
Паміж заімшэлых стрэх
Мне рэхам варочаўся
Хітры той смех.

Ды затое зімой,
Калі санную сцежачку
Ранні высцяліў снег,
Я сухое ламачча,
Аблетнае,
З лесу вазіў.

І па намаразі,
Па гразі
Згодна ў два галасы
Нам спявалі вясёлыя
Палазы.

Тут я мушу, дарэчы,
Зазначыць адразу:
Конь мой пугу лічыў
Самай цяжкай абразай.

Кіраваўся
Узгоркам,
Лажком,
Беражком
Сам,
Дзе подбежкам,
Дзе трушком,
А дзе трэба —
Паволі,
Ступою,—
Ўсё ён цяміў
Вялікай сваёй галавою.

Наш гняды быў філосаф
І, напэўна, паэт.
Як любіў ён і летнія росы,
І травы,
І як прагна глядзеў на ўвесь свет,
Ад святла невыказна яскравы!

Быў такі ён і важны, і горды,
Што саромеўся нават аброчнае торбы,
Не кранаўся губамі
Балотнай вады.

Мой зацяты цярплівец гняды
Не паказваў і віду,
І намёку на крыўду,
Што пакутна яму,
Што нясцерпна яму.

Пералетаваў лета,
І восень адбыў,
І зіму...

Вось нарэшце — вясна
І жаданая навіна —
Наша
Першая баразна!

На цямочку ўся хата
Успаролася,
Ўстала —
У аконца світанак
Яшчэ не глядзеў.
Толькі б наша,
Законная,
Не спуставала! —
У той год атрымалі
Мы свой першы надзел.

— Но, гнядзько! —
І пастронкі, як струны.
Сам напяўся,
Як мог, з усіх ног
Чатырох,
А нарог
Утачыўся ў зямлю
І — ні з месца.

Наш надзелак,
Вядома, не цеста,
Ды паспець бы хоць яравое
Укінуць насенне.

— Госпадзі, блаславі!..
А ў гнядога ўся гарачая храпа
Ў густой,
У ружовай пене,
А між губ —
Тонкі-тонкі цурочак
Крыві...

Ён з пярэдніх упаў,
А пасля ўсім цяжарам
Ўздоўж разоры —
Велічэзнаю
Рыжай
Гарой.

І па сэрцы дзіцячым
Паласнула пажарам
І плачам:
— Ой, мамко,
Не выжыў!

Не выжыў,
Мамко,
Конічак мой!

Ён яшчэ намагаўся
І падняцца,
І ўстаць,
Са спагадаю штосьці,
Напэўна, сказаць
Мне, у горы няўцешнаму,—

Задыхнуўся,
Захроп,
Страпянуўся
Ледзь-ледзь.

Так пабачыў я
Першую
У сваім малалецтве
Смерць.

Пад худымі рабрынамі,
Як пад кроквамі хаты
Недагарэлай,
Паволі сціхаў,
Ападаў агонь.

І самы апошні
Праменьчык шурпаты
З белага конскага вока
Скаціўся
І ўпаў
На маю далонь.

Яшчэ і дагэтуль
Пякельны, гарачы
Перакідаю з рукі на руку,
А дайсці не магу:

Што мне сказаў бы,
Каб змог,
Ён,
Каму ўсё жыццё я
Удзячны

І перад кім
Так і застаўся ў даўгу?

Не разжыўся Васіль
На сваёй дзесяціне,
Не далася
У рукі зямля.
Анічога не меўшы
Аб чорнай гадзіне,
Апроч
Чорнага мазаля
І навукі,
Што ўсіх нас карміла
Ўжо каторы гадок,
Зноў узяўся ён
За правіла,
За шыла,
За шпандыр
І малаток.

Якія былі па гнядым памінкі?
Матчыны слёзы, дзяцей слязінкі
Ды бацькавы сум
Па аўсу,
Жалоба па незваротнай цане,
Цяжкі дакор уласнай віне.

Вось вам і ўсё,
Сябрына і радня,—
І аповесць уся,
І мае мемуары
Пра каня,
За якога тры асьміны аўса
Заплаціў бацька мой
На слуцкім базары.

ТРОШКІ ПРА КАРОВУ

Самыя сумныя па кані хаўтуры,
Не пры нас кажучы,— здзіранне шкуры.
Тут кожны — няздара і недарэка,
Нікуды няварты.
Адзіны на ўсю вёску лупека
Выдатна рабіў гэта за паўкварты.

Ён жа і вырабшчык быў цудоўны,
Гарбар знакамітага роду.
Быў яго двор заўсёды поўны
Густога, уедлівага смуроду.

Няхай сабе кемлівасцю недалёкі,
Як кажуць, папіхач звычайны.
Чын невысокі — Сыс касавокі,
Вышэй за яго былі чаны,

Дубовыя кадзі, з якіх вечна тхло
На ўсё прыбалотнае наша сяло.
Любою парою, ва ўсе часы
Стары і малы затыкалі насы,

Мінаючы двор лупекаў.
Хапала і кпінаў, і здзекаў.
І гэтак вялося спрадвеку,
Хоць горкім клопатам чалавеку
Нярэдка такая падзея была:
Мор на каня, на карову, вала.

Хто апошнюю дасць параду,
Хто бяду давядзе да ладу?
Не адварочвайце носа, няўмекі,
Не цвяліце сабак, ідучы і едучы
Цераз нашы слаўныя Еўлічы,
Дзякуйце богу, што ёсць лупекі.

З бацькам я памагаў яму ў тую гадзіну,
Як шкуру гнядога ён распінаў на жардзіну.
Траха ўзвалаклі яе мы ўтрох
У нашым гуменцы пад самы строп.

Праўда, пядоўга яна там ветрала,
Аднае начы раптам знікла з вешала.
Лупека не толькі памагаў у няшчасці,
Ён яшчэ ўмеў і добра красці.

За што ж Васілю было рукі заняць?
Устане, бывала, і за шавецтва — нашча.
Надзел ні плугам, ні бараною не ўцяць
Пры адзінай апоры — кароўцы лядашчай.

Як самога сябе, я тую кароўку
Памятаю — маленькую, рыжую.
Яна разумела мяне з паўслоўка,
Калі на ўзмежку, зарослым піжмаю,

Прыпасваў яе, і каб не мінала
Нават тую траву, што ўсыхала,
Верным спосабам, даступным мужчыне,
Падсольваў, і на той жа хвіліне,

Як бач, мая рыжая
За мілую душу сцярэбіць і выліжа
Быльнік, і конскае шчаўе, і дзікую мяту,
І, цяжка бакі несучы, спаважна ідзе дахаты.

Як мне хацелася прычакаць,
Каб у кароўкі маёй кароткарогай
Нарадзілася малая дачка —
Пярэстая, з лысінкай на галаве!

Я нават прасіў бога
Ў царкве:
«Госпадзі, загадай,
Каб наша Рыжушка
Прывяла дачушку,
Прыгожую,
Як Пеўняў
Бугай!»

Певень Сямён — гаспадар,
Маслабой, сыравар,
Прынёс бацьку майму
Тавар
На новыя боты,

А за работу,
Дай бог здароўя яму,
Аддзячыў бугай.
Госпадзі, і надалей
Ты мне памагай!

СІБЕРА

Бог мне памог, а бацьку — не.
Ні ў шчасці кароўім, ні ў конскім
Яму, гарэтніку, не шанцавала.

Здавалася, дома бяда нас міне —
Мы кагадзе што вярнуліся з Омску.

Спытаеце, што нас туды загнала?
Пастушая пуга, бясхлеб'е,
Нішчымніца, лапці і зрэб'е.

Хоць з торбай па людзях было прасіць.
— Васілько, я ўжо не маю сілы —
Жаніся! — Маці Аксеня такі ўгаварыла.
Браў Мар'ю з вялікім пасагам Васіль.

З такім багаццем, што задзівіцца —
Брат Марко за Мар'яй даваў жарабіцу,
Сама што аб'язджаць, надзяваць хамут,
Разжыцца спосаб надзейны і верны.

— Мамачко, а дзе ж мы ёй знойдзем кут?
Яна ж нам увесь пляценік разверне!
Іначай мае маладыя бацькі рашылі! —
Увесь ім пасаг сплацілі грашыма.
Паехалі шчасця яны шукаць
У Сібір, ці, як бабка казала, Сіберу.

А там яго столькі,
Што не пабраць —
Чэрпай спадыспаду
Поўнаю мерай!

Яго мне чэрпала цётка Паліна
Шчодра з катла штодня.
І гэта — лепшыя мае ўспаміны:
Казённы суп і паварыхі імя.

Вайна без бацькі не абышлася.
Ён ужо быў на фронце — салдат.
— На каго ж ты мяне пакінуў, Вася? —
Прычытвала маці.

— Як на каго? А я, а сястра, а брат? —
І мы такі з голаду не папухлі.
Я добра ведаў дарогу да кухні
І бегма вяртаўся назад

Нават з цёплым яшчэ кацялком,
Бывала, з наварам
І без навару,
Бывала,
З адным
Худым
Маслаком.

— Мамо,
Чаго па дому ўпадаць,
І гараваць, і бедаваць?

— І праўда, дзеткі,
Адна халера.
І там — Сібера,
І тут — Сібера...

Нам бацька пакінуў кватэру.
Згадзіўся кушнер Павілонцаў —
Пусціў у падвал цагляны,
Куды на захадзе хіба загляне
Скупое омскае сонца.

З ранку да вечара ў нашым аконцы
Шоргаюць
Ялавыя,
Хромавыя,
Шаўровыя
Боты,
Халявы,
Насы,
Абцасы...

— Ой, Васячко,
Вася,
Можа ж, каторыя
Тут і тваёй работы?

Магчыма, што Мар'я задужа
Узвышала шавецкую славу мужа.
На омскім рынку
Між гандлёвых будак
На хаду, на бягу
Ладзіў ён людзям абутак.

Усё чын па чыне —
І стол, і начынне.
Кругляк дубовы —
Варштат гатовы,
Нават зэдлічак ёсць.
Кожны сустрэчны —
Жаданы госць.
Каму абнавіць галоўкі,
Каму прышрубаваць падкоўкі,
Направіць абцас нядэшлы,
Падбіць, калі кашы просяць, падэшвы.

Бярозавы цвік у зубах
Замест папяросы.
У шаўца справа — швах,
Калі ён халодны,

Калі ён галодны.
Адзіная ўцеха —
Ніколі не босы
І нам цыраваў,
Падшываў,
Латаў.
З тым набыткам
Васіль і пайшоў
У салдаты.

Мар'я сама пачала раздзімаць кадзіла.
Ад Павілончыхі прывалакла бялізны мяшок,
Пасля і другі, і трэці — мыла і мыла,
А паласкаць на рэчку хадзіла.

— Памажы занясці, Цімашок!
Балазе недалёка Омка:
Летам — хісткі масток,
Зімою — палонка.

Упадабала Мар'ю і другая суседка.
— Мае дзеткі, якая кабетка!
Памыю ёй вокны, пашарую падлогу,
А яна — саракоўку мне і дзякуй скажа,
А на дарогу
Яшчэ ж і абаранкаў у хустку навяжа...

Нават з кватэры нашай, з падвала
Мар'я прыбытак набыла небывалы:
Прыйшлі да нас дзве пастаялкі-паненкі,
Напоўніўшы дзіўным дзівам свет наш маленькі.

Такія гэта былі красуні
Ненаглядныя — Насця і Дуня!
Ды толькі з чаго адна і другая жыла —
Доўга Мар'я ўцяміць ніяк не магла.

Цалюткія дні, як пшаніцу прадаўшы
За паркалёвай фіранкай
Спяць кватаранткі
Нашы,
А ледзь прыцямнее,
Пачне вечарыцца,
Падхопяцца — і адразу ж
За пудры,
За мудры,
І давай чапурыцца!

— Куды ж вы, дзяўчаткі, насупраць ночы?
А Насця і Дуня рагочуць:
— А мы на работу, мамаша.
Такая, мамаша, работа наша.
— Начная?
— Начная.

Нарэшце і Мар'я здагадвацца пачынае.
Сумеўшыся, доўга ў трывозе маўчыць.
І хітрага сэнсу усё ж дабірае:

— Што ж робіце вы, дачушкі, сярэдначы?
— Страляем,
Мамаша,
Страляем!

— Ой, дзевачкі, вось і павер ты,
І паспрыяй, каб лацвеі.
Забірайце свае ліварверты,
А то пастраляеце мне дзяцей!

У кожнага клопат свой і рэзон,
Сваё і багацце, і шчасце —
Пакінулі нам за пастой
На памяць Дуня і Насця

Старэнькі, сіпаты
Свой грамафон
З размаляванай
Вялізнай трубой.

Бывала,
Не брала
І ўтома —
Гэтулькі асалоды
Бясконца слухаць прыгоды
Славутых Біма і Бома!

— Сколько лет, сколько зим?
Кого я вижу! Здравствуй, Бим.

— Здравствуй, Бим, здравствуй, дружок.
За мною, действительно, есть грешок.
Но в том грехе не моя вина.
Виновата она, она — одна...

— Неужели влюбился? Ай да Бим!
А может, уже и женился.
Или ходишь еще холостым?

— Да что ты, Бом,—
Ведь я о другом...

— Но ты же, Бим, сам сказал — она.
Кто она: невеста, жена?

— Ни невеста, Бом, ни жена.
Виновата во всем — весна.

— А при чем тут весна?
— А при том.

Ты ведь знаешь, Бом,
Где мой дом?
— Знаю, Бим...
Ну, так вот,
Я решил завести огород.
Стало солнышко пригревать,
Стал я грядку копать,
А потом...
— Где копать?
— У себя под окном.
— Так ведь там — тротуар!

— Ну, какой ты непонятливый, Бом!
Я же тот тротуар — топором!
Все, казалось, в порядке.
Посадил я на грядке
Дыню, тыкву, арбуз...
Пять минут не прошло.
Как ты думаешь, Бом,
Что же раньше взошло?

— Дыня?
— Нет.
— Тыква?
— Нет.
— Арбуз?

— Непредвиденный, Бом, получился конфуз,
Да к тому же печальный —
Взошел надзиратель квартальный
И меня — за штаны, за рубашку,
Да в каталажку!

— Гы-гы-гы! Ха-ха-ха! —
Бім і Бом рагаталі,
І мы аж зацекаліся, хоць зналі
Даўно ўжо на памяць адзіную
Нашу пласціну.

А мама маўчала,
Мама ўздыхала.
Невясёлыя маму
Гнялі ўспаміны,
Як пакутлівы груз:

— А і ў нас жа дома — свой агарод,
Сню яго, дзеткі, каторы год...
— Мамачко, а ці ёсць у нас дыня ж?
— Дыняў няма.
— А тыква?
— І тыквы няма.
— То што ж у нас ёсць?
— Ёсць гарбуз.
— Вялікі?
— Такі, Цімашок,
Што адзін не падымеш.

Тут хапіліся мне памагаць
Той гарбуз падымаць
І Алёша, і Тоня.
Кожны аж выпінаецца, стогне.
Утраіх ледзь змаглі ўсё ж падняць!

А мама, здаецца ж, і павесялела,
Ды на тым часе ізноў спахмурнела.
Не раз ужо чутую намі,
Паціху дзявочую песню запела:

Ой, даўно, даўно
Ўдому я была.
А ўжо ж тая дарожачка
Чабром зарасла.

Чабром зарасла,
Лістом запала,
Чырвонаю калінаю
Панавісала.

Я чабор парву,
Ліст пераступлю.
Чырвоную каліначку
Слязьмі абалью.

Дома ўся радня,
Ды мне не раўня.
Я самотнай сіратою
Сярод бела дня.

Госцікі гудуць,
Мяне не завуць.

Ой жа ж выйду на вулачку
Дый зайграю ж у дудачку —
Ці не пазавуць,
Ці не пазавуць?

Для гасцей — віно,
Для мяне — піво.
Пазірае мой брацейко
На мяне скрыво.

Для гасцей — піво,
А для мяне — квас.
Частуй, частуй, мой брацейко,
У апошні раз.

Гасцявала ў вас,
Болей не буду,
Твайго, братко, частавання
Я не забуду...

Такая маміна песня дзявочая,
Дзявочая, ды сірочая:

— Асірацела я, дзеткі, у малалецтве.
А малому ж заўсёды здаецца,
Што ўсё на свеце да лепшага йдзецца.
Памерла маці, а мне, большай з дачок,
У дзень той надзелі чырвоны андарачок.
Выбегла я перад хатай на вуліцу —
Няхай жа і людзі ўсе палюбуюцца.

Кручуся круцёлкай — і гэтак, і так,
Аж у самой ваччу чырвона.
«Дурная, твая ж маці памерла сягоння...»
«Ну і што? Затое ў мяне новенькі андарак!»

Што і казаць, і я ў Сіберы
У шчасце сваё гэтак жа верыў!
Самым большым маім улюбёнцам
На нашым двары
Быў Павілонцаў.

Не стары,
Што вырабляў заечыя шкуркі,

Выкройваў шапкі і каўняры,
А сынок яго —
Пажарнік Шурка.

Мы з ім былі —
Вадою не разальеш —
Сябры.

Дый навошта было разліваць
Нас вадою?
Хапала нам клопату ваяваць
З бядою,
З пажарамі,
Што ў тое
Сухое лета
Адкуль і браліся толькі яны,—
Ніхто не ведаў сакрэту,
Магчыма, дакочваліся з вайны,
На якой быў мой бацька Васіль.

Сорам прызнацца, я пажары любіў.
Нечым цешылася дурная душа.
Калі здаралася — гатовы быў
Ваду вазіць і насіць
Ні то што з Омкі,
А з Іртыша.

Малады Павілонцаў
Любіў бясконца
Сваю работу,
А я ўпотай
Дзівіўся на яго незвычайны дар,
Якому не ведаў цаны,
Бо Шурка быў яшчэ й камінар,
Чысціў усёй нашай вуліцы каміны!

Са скруткам вяроўкі,
З драцяным дзеркачом у руках,
Як лёгкі птах,
Узлятаў ён па дах —
Смелы, адважны і лоўкі
З вясёлай усмешкай
На белых зубах!

На вуліцы нашай
Былі і шкляр, і тачыльшчык,
Абутку чысцільшчык
І нават катрыншчык —

Уцеха малых і старых,
Былі сталяры,
Маляры,
Кавалі.
Былі рупліўцы
І гультаі,
Што лясы тачылі,
Што білі лынды,

Ды я не прамяняў бы
Разам узятых усіх
На аднаго Павілонцава
Шурку ў чорным цыліндры!

...Бабка Аксеня
Ліста нам прыслала,
Надрапанага
Нязграбнай чужой рукой:

«Хатка і сені
Згнілі, аселі,
Кароўка прапала,
Хутка самой
На спакой.

Ледзьва ліплю.
Некаму будзе і рады даць
Усяму, што застанецца па мне.
А кажуць жа, наразаць
Хутка будуць зямлю...»

Па рэвалюцыі і па вайне
Наш бацька азваўся,
Ды толькі мой брат серадольшы —
Алёша
Навекі застаўся
На чужой старане.

Дарослым яго
Мы ніколі не ўбачым.
Не раз
На радзіме
Маці цяжка па ім уздыхне
І паплача.

Адкуль у яе выстрачала сілы
Не спужацца ні цяжкасцей, ні пакут —
З Сібіры
Цераз Урал,
Цераз усю Расію
Зноў дабрацца
Назад
У свой кут?!

Перад намі, малымі,
Кагадзе пачыналася
Наша дзяцінства,
Перад бацькамі канчалася
Бесхацінства.

Хоць неаднойчы
Ім вочы
Апаліць яшчэ сляза,
Беды наваляцца,
Як ваўкоў гайня,

Ды агораў Васіль
Кароўку,
Каня
Гнядога,
Пра якога
Я ўжо вам расказаў.

Сам я спадчынай
Невыказна багаты.
Са мной яна ўсюды
Па свеце хадзіла,

Як тры мае незабыўныя хаты:
Дзедаўшчына,
Бацькаўшчына,
Радзіма.

СПАДЧЫНА

Адкуль мой нарад, адкуль мой род?
Хто яго знае — пайдзі разбярыся.
Колькі мне — пяцьсот ці тысяча год? —
Ні адна ўжо не скажа камісія.

Не збераглося ні грамат фамільных,
ні гербоў, ні іконаў,
Пэўна ж, ніхто з нас не быў
на высокім пасадзе.
Толькі імя захавалася — Конан.
Гэтак некалі зваўся мой прадзед.

Далей у мінулае — ні дарожкі, ні сцежкі
І ні зарубкі на дрэве сямейным,
Ні прыдарожнае вешкі.

Гняздо ж свайго прозвішча я і сягоння
Знаходжу і на Валыні, і на Галіччыне,
Адкуль з Чырвонай Русі
На Чорную,
На Панямонне,
Пасля на Белую
Мой продак,
Бялявы ці рыжы,
Ад мяча і крыжа
Уцёк да палескіх язычнікаў.

Які быў мой дзед?
Таксама не змагу намаляваць вам
Партрэт.
Не было ў нас ні звычаю,
Ні завядзёнкі —
Заказваць партрэты,
Здымацца
На пласціны
І плёнкі.

Не да гонару будзе прызнацца,
Што і маці мая,
Калі пачалася пашпартызацыя,
Знялася не за сябе адну,
А за ўсю сваю
Жаночую сябрыну.

Прыбралі Мар'ю, прыхарашылі,
Злажыліся па грыўні грашыма:
«Што ж нам, Мар'ячко,
Марнаваць усім дзень.
Збегай ты ў Слуцак адна —
Управішся дацямна.

Усё лепшае, што ёсць, надзень,
Падмаладзіся,
Калі трэба, усміхніся.
Зрабі ласку,—
За ўсіх здыміся!

Што тут благога —
Усё ж па закону,
Хоць прозвішчы ў нас розныя
І імёны,
А тварам жа мы падобныя,
Бо ўсе ж, як родныя!..»

Святая праўда!
Дар'ю ад Мар'і
І цяпер не адрозніць
Чалавек службовы,

Дый разбірацца,
Каторая хто — ляно.
Усе яны на аблічча адно —
Нашы бабкі
І маці,
Салдаткі
І ўдовы...

Я не кіну
На сваё радаслоўе ценю,
Калі што скажу, можа, лішняе
Пра бабку Аксеню,

Як яна мною ўбачана.
Хачу падзякаваць дзеду Максіму,
Хоць і за горкую,
А ўсё ж, за спадчыну,

За першую хатку,
З якое пабачыў свет,

Якую ад чатырох братоў
Пры дзяльбе атрымаў мой дзед.

— Бяры, Максім, варывеньку
Старэньку,
Крывеньку
І разжывайся сабе
Памаленьку...

Пры варывеньцы —
Гуменца,
Груша-вінёўка —
Вось і дамоўка.

Яшчэ агарод —
Чатыры грады.
Яны не забыліся
Праз гады,

Як самыя першыя мае захапленні
І з бабкай Аксеняй непаразуменні.

Прыехаўшы ўночы з Сібіры далёкай,
Я раніцы бабцы з парога галёкаў,
Такі шчаслівы і рады,
Убачыўшы, як у грады,

У гушчыню лапушной лістоты
Пырхнулі шэрыя дзве істоты.
Хоць знаўца прыроды слабы,
Я ведаў, што гэта не птушкі:
— Бабушка, смотрите, смотрите — лягушки!
— Якія, унучак, галушкі,
Гэта ж, мой хлопчык,— жабы.

Так пачалася навука
Нанова
Омскага ўнука
Роднаму слову.

Па нашым звароце з Сібіры
Нядоўга жыла варывенька ў міры.
Як бач
На вачах

Зачах
Наш ачаг,
Хоць сям'я разраслася —
Нарадзіўся Барыс,
Дадалася
Тася.

Цесна на лаве,
Цясней на печы.
Недзе бабе
Пагрэць плечы.

Грызуцца з нявесткай свякроў,
Са свекрывёй нявестка
То за палена дроў,
То за трэску,
То за гаршчок,
То за міску.
Не падступіцца да бабы
Ні здалёк,
Ні зблізку,

Хоць не такая
Яна ліхая
І злая.
Бяда, што зусім
Глухая.

Недачуе — прыложыць,
Прыточыць:
— Ай, божа ж, мой божа,
Гэта ж яны
Маёй смерці хочуць!

Ждуць — не дождуцца, калі
Ім апрастаю хаціну.
Трасцы! Вы тут не жылі,
Усё адпішу Усціму.

Вашага тут няма,
Ваша ў Сіберы...—
Хоць бабка сама
Не давала ўжо веры,

Што меншы, другі яе сын,
Забраны ў салдаты,
Праз гэтулькі лет і зім
Прыйдзе дахаты.

— Мабыць, і костачкі ўжо яго
Недзе развеяў вецер...—
Часта бабуля пра сына свайго,
Бывала, казала нам, дзецям.

Ды нечакана, знянацку
Сыскаўся-такі наш дзядзька.
Вецер яго не развеяў,
Мінула і куля-дурніца.

Ён не араў, не сеяў —
Насіла яго навальніца
Па Украіне, па Крыме.

Адзіны наш дзядзька, Усціме,
Вунь апынуўся ты, вунь дзе —
У штабе арміі Фрунзе!

Парабак фальварковы,
Цярэбячы шлях свой цярністы,
Юнак дваццацігадовы,
Ён ужо стаў камуністам.

Назад не было звароту
Да пастуховай жалейкі,
Да хаткі каля балота —
Замшэлае варывенькі.

Хоць свет яшчэ быў неспакойны,
Між войнамі ў перапынку
Вясёлы, прыгожы, стройны,
Прыехаў ён на пабыўку

І, як той дзянёк вясенні,
Сагрэў наш закутак няўтульны,
Душу сваёй маці Аксені,
Зняверанай нашай бабулі.

Знянацку ўся нейкай адменнай
І светлай зрабілася хата,
Хоць быў ён у простым адзенні,
У абмундзіроўцы салдата.

І для Мар'і знайшлося ўцешнае слова,
Як дарагая падзея,
Калі палатна на абнову
Папрасіў маладзенькі дзевер.

— Выбірай, мой братко, што ўпадабаеш,—
Сказала яна, адчыніўшы скрыню,—
Хоць палюбуюся, як шчыгіляеш
Ты ў кужалі нашым, Усціме.

Тады ў гарадах крыкам моды хлапечай
На летняе ўбранне была парусіна...
З тае незабыўнай сустрэчы
Зноў доўга не чулі мы пра Усціма.

Зноў бабка аплаквала костачкі сына,
Ды навіна між людзей не гіне.
Як весняга жаваранка званок,
Пачулі і мы галасок.

Напэўна, сотнямі рук гартаны,
Зашмараваны, неспадзяваны,
Дайшоў і да нас «Огонек».

Ён добраю весткай надарыўся
З далі для нас недасяжнай:
Дзядзька Усцім — у Хабараўску,
У штабе Арміі Чырванасцяжнай.

Бабка ніяк не давала веры:
Быць не было і ніколі не будзе,
Каб гэта за тою вашай Сіберай
Зямля заставалася і нават людзі!

Унучка крычала бабе ў вуха,
Водзячы пальцам па здымку:
— Глядзіце, бабко, вось гэта — Блюхер,
А гэта — дзядзько Усцімко!

Малая вучылася ў школе не дарма,
За першы залікі здаўшы,
Склаўшы па літарах: «сакратар камандарма»
І з асаблівым націскам: «старшы»!

— Ну, што цяпер ты, бабуля, скажаш,—
Каму ты адпішаш хатку?..
Не раптам і не адразу ж
Палагоднела бабка.

Хаця малодшы і быў у чыне,
Прыйшлося бабе Аксеньцы
Усё ж пры старэйшым сыне
Веку дажыць у варывеньцы.

НАДЗЕЛЫ

На абымшэлай страсе варыўні
Бярэзінка затрапятала лістамі.
Дурная! Зелянець ёй на вышыні
Ля цёплага коміна толькі тры дні —

Разам з прутамі,
Кроквамі
І перапрэлай страхой
Бабухнула долу —
Вечны спакой!

Дзедавай хаце прыйшоў канец,
Сваё адгаравала гора.
Ніводзін не ацалеў вянец —
Перабуцвелі на порах.

Не дапамог бы ніякі мудрэц,
Не дайся прадбачлівасць бацьку.
З нядаўна прыбудаваных сянец
Ён вычасаў хатку, як цацку.

Званчэй, і святлей, і весялей
І нам зажылося па часе.
А тут і погалас па сяле —
Быць неўзабаве ўсім у калгасе!

Усім, ды не ўсім. Певень Сямён,
Кажуць, першы падаў быў заяву,
Але да гурту не трапіў ён
Разам з каровамі і бугаямі.

Асобна прыняты бугаі і каровы,
Адамы і Евы фермы таварнай:
Жывіце, множцеся, будзьце здаровы
На славу калгаснае сыраварні!

У Пеўневым доме гола,
Выбар прасторы багаты.
Атайбавалася школа,
Што разам з намі хадзіла па хатах.

Хапіла месца ўсяму сялу,
Якое ўладай сваёю
Бацьку майму Васілю
Загадала быць старшынёю.

Чырвонае новым
Было нам,
Блізкім і родным, як сцяг,
Стаў наш калгас чырвоным —
«Чырвоны шлях».

І навакольнай раллі надзелы,
Дзе раскашаліся хутары,
Назвалі Ленінскімі, і з надзеяй
Глядзелі на пачатак жаданай пары,

Калі парабкі, кутнікі і бабылі
Станавіліся на калені,
Пачынаючы першую баразну на зямлі,
Якую даў ім навечна Ленін.

Вёсачка, што тулілася між балот,
Зняверaная адвечным страхам
Перад навалай,
Якая накочвалася з Захаду на Ўсход
І адкочвалася з Усходу на Захад,

Пасмялела. Бліжэй да гасцінца
Пачала асталёўвацъ аселішча.

Хаты ставілі бесхацінцы,
Якіх яны зроду не мелі яшчэ.

І мне заўсёды ў памяці хата
Блізка гасцінца
Каля млыноў —
Апошняя,

Якую ставіў наш тата,
Напэўна ж, для нас,
Для сваіх сыноў.
Ды перарвалася пераемнасці ніць.
І абодва мы перад трэцяю хатаю грэшныя:
Адзін пайшоў арміі служыць,
Другі стаў матчынай песняю жыць,
Сточваючы канцы з канцамі вершамі.

ГАРАВАХА

Набіраў вышыні
Дзяржавы сцяг,
Набіралі вагі працадні.
Што налічваў
«Чырвоны шлях» —

Хіжая набрыдзь з канца
Ў канец бацькаўшчыны маёй
здабыткі
Вынішчыла да рубца,
Да сподняе ніткі.

З якога кута,
З якога куста
Вылез як бач
Стараста —
Паслугач —

Певень другі,
Сямёнаў сынок:
«За бацьку
Ўсе спаганю даўгі!»

З хаты ў хату гайсаў,
Хапаў, валок.

Да каго б вы думалі?
Да Сыса.

Нездарма выслоўе гавора:
Бачыць здалёк
Шкурадзёр шкурадзёра.

Лупеку ў жыцці —
Чэсць на ўсю вуліцу:
Пеўня ўзяў у зяці,
Выменяў на курыцу.

Дачка б сіверала
Ў дзеўках да старасці,
А вось жа выбрала
Самога старасту!

— У імя айца...
Зусім быў бы рай,
Калі б нам жарабца,
Мікалай...

Хутка ўся плойма,
Увесь род і зброд
Дзялілі калгас,
Як ваўкі здабычу.

Кожны шырэй ашчэрваў рот
І адзін аднаму
Косткаю падавіцца зычыў.
— Па справядлівасці!
— Па справядлівасці!
— Чэсна!
Сысу ў ліслівасці
Чакаць дадзела:
— Ізвеснае дзела,
Ізвесна!..

Паспісвалі на паперкі
Коней імёны —
І старасту ў заечую аблавушку:
Хто быў пешы —
Будзе конны.

Кожны цягні
Свайго шчасця
Птушку!

А лупека ў жмені спацелай
Даўно ўжо трымае «буланага жарабца».
— Ізвеснае дзела, у імя айца...—
І кулаком перахрысціўшы лоб,
З зяцевай шапкі поўпаю жменяю — хоп!

Выхапіў, як з агню,
Сам не свой.
Глядзіць на голую даланю,
Растапырыўшы пальцы:

— А божачка, а буланчык ты мой,
А згубіў жа я цябе
У гэтай праклятай шапцы!..

...Сярэдначы
Чорныя крумкачы
Разам з гестапам
Край сяла
Аблажылі хату,
Вывелі Васіля
Пад аўтаматам.

— За што?
За якую віну? —
Укінулі ў кузаў грузавіка

— Там скажуць яму.
Там знаюць усё
Дасканала
І тонка,—

У адчаі прычытвала жонка.
На зледзянелыя дошкі.
Хіснулася Васілёва рука
На развітанне ўзмахам апошнім.

КАЛЫХАНКА ВАСІЛЮ

Наказалі Мар'і, што яго ўжо няма.
Хай прыязджае ўночы сама
Забраць нежывога,
Прыхапіўшы горкае кварту —
Улагодзіць турэмную варту...

Пакутная гэта была дарога.
Слуцак у студзеньскай цемры начной
Стаіўся. Нацятая насцярога,
Цяжкая, быццам хмара, трывога
Навісла над кожнай істотай жывой.

Жывога горада чэзла душа.
Кат яе ўмела
Ад цела
Веяў.
Ноч за ноччу гула шаша,
На поўную моц
Стараўся канвеер.

Нядзіва,
Што гэтулькі ў нас паселішчаў
Ахрысцілі сябе:
Лобнае месца,
Галгофа,
Плаха.

На шашы паміж Слуцкам
І вёскаю Селішчы
З малога бярэзнічку
Вырасла вялікая
Гараваха.

— Ой, Васячко, Вася,
Я ж думала, што і ты,
Гаротнічак мой,
У Гаравасе,
Аж ты ля мяне будзеш блізко,
Лыско мой, Лыско...

Мар'я не плакала,
Не рыдала.
Варта настрашыла,
Нажахала:

— Баба, глядзі,
Каб ні-ні са слязьмі ж,
А то і сама
У нас загрыміш...

Жонка з мужам паціху вядзе гамонку:
— Хоць ведацьму я, Васілько, тваю дамоўку.
Ведацьму, дзе ляжаць мне самой,
Самотнічак мой, гарэтнічак мой.

А добрыя ж людзі пазычылі мне каня,
Каб мы з табой управіліся да дня.
А гэта тваёй жа работы, Васілько, сані ж.
А мой гаспадарко, ты ж болей не ўстанеш,
Болей не возьмеш ляйчыны ў рукі,
А дома ж не стрэнуць нас нашы ўнукі.

А мы з табой едам, едам і едам,
Адны адзінюткія баба з дзедам,
Па старым апусцелым гасцінцы,
Валацугі і нехацімцы.

Вунь і месячык ужо на сыходзе.
А ці помніш, Васілько, у якім гэта годзе
Мы якраз жа сышліся з табою,—
Добра памятаю, што вясною

Каля гэтага вунь кляночка.
Кароткая тая была наша ночка.
Дай прыпынімся на паўхвіліны.
Клён разгалісты быў на дзве палавіны,

А цяпер паглядзі — адну адламала,
Не абмінула, скрышыла навала
Па жывым зверху ўніз да камля.
Ой, няма ж, нямашака ж Васіля!

А ўжо ж і Слуцка няма паловы,
Пасклададалі людзі ў Гаравасе галовы.
Іх наўсцяж з кулямётаў секлі.
Такое, Васілько, было тут пекла.
Крый божа, сабе самому
Магілу капаць жывому...

А мой жа ты, грамацей-дабрадзей,
Колькі пераварочалася ў нашай хаце людзей!
Колькі кніг ты чытаў ім, расказваў з памяці.
Больш не пачуюць цябе і суседзі.
А я ж толькі і ведала грамаце,
Што з самага малку: аз, букі, ведзі...

Твае ж, Васілько, і рукі пакачанелі,
Надзень мае рукавіцы вазьмі.
Госпадзі, дзе ж твае пальцы кацюгі падзелі,
Што толькі адныя куксы ў крыві?!
Усе патрушчылі, пераламалі,
Хіба ж за тое, Васілько,
што хораша гэтак пісалі? —

Такая Мар'іна сэрца сціснула жаласць,
З далёкіх сібірскіх гадоў наплыла:
«Сухой бы я корачкай піталась
І воду халодную піла.
Табой бы, мой мілы, любавалась
І цем давольная была...»

Парыпваюць палазы спакваля,
Закалыхваюць Васіля.
Рэдкі сняжок у паветры іскрыцца,
На халодным ілбе не растае.
Мар'я змятае яго рукавіцай
І калыханку мужу пяе...

НА РАЗВІТАННЕ

Што мне яшчэ вам дадаць,
Каб меры і часу не перабраць?
Баюся, скажаце — настальгія,
Лішні нам клопат.

Мае дарагія,
Няма чалавека без настальгіі,
Без настальгіі — робат
З бясконцаю памяццю,
Але без душы,
Няздольны ні радавацца,

Ні любіць,
Ні пакутаваць,
Ні нават грашыць.

Дзень добры,
Жалезны мой Леанарда да Вінчы,
З якой ты сталіцы,
З якое правінцыі?

Дзень добры,
Жалезны мой Фаўст,
Ты з Веймара,
З Магілёва
Ці з Чавус?

Час ідзе.
Не абмінае мяне.
Стрэлкі крыжуюцца ў сэрцы,
Як стрэмкі-дроцікі.

У хаце старой
На сцяне
Цікаюць,
Цікаюць,
Цікаюць
Бацькавы
Ходзікі...

2

З любімых радкоў

З рускай

Фёдар Цютчаў

ВЯСЕННЯЯ НАВАЛЬНІЦА

Люблю я навальніцу ў маі,
Калі вясенні, першы гром,
Прабегшыся па небакраі,
Грукоча раптам над сялом.

Грымяць раскаты маладыя,
Вось дожджык пырснуў, пыл курыць,
Павіслі перлы дажджавыя,
І сонца ў ніцях зіхаціць.

З гары бяжыць паток бурлівы,
Струменіць палявы ручай,
І ўтораць грому бор шумлівы
І радасны птушыны грай.

Ты скажаш: ветраная Геба,
Што корміць Зеўсава арла,
Громакіпучы кубак з неба
Дадолу жартам праліла.

* * *

Пясок сыпучы па калені...
Мы едзем — позна — гасне дзень,
І сосен, па дарозе, цені
Ужо ў адзін зліліся цень.
І ўсё цямнее бор глыбокі,
Чарнее шлях, што ні вярста.
Ноч хмурая, як звер ставокі,
Глядзіць з-за кожнага куста!

ЦЫЦЭРОН

Прамоўца рымскі гаварыў
Між бур дзяржаўных у трывозе:
«Я позна ўстаў — і на дарозе
Сустрэты ноччу Рыма быў!»
Ды, развітаўшыся са славай,
З Капіталійскай вышыні
Ты ўбачыў Рым у тыя дні
На захадзе зары крывавай!..
Шчаслівы, хто наведаў свет
Ў яго трагічныя хвіліны —
Запрошаны, як на гасціны,
Як субяседнік на абед;
Глядач відовішчаў бліскучых,
Уладарам ён роўны быў
І пры жыцці, як неўміручы,
З іх чашы неўміручасць піў!

ВЯСЕННІЯ ВОДЫ

Яшчэ ў палях бялее снег,
А воды ўжо вясной шумяць —
Іх шум, і смех, і вольны бег
Ужо нікому не стрымаць.

Яны бягуць ва ўсе канцы,
Вястуючы на цэлы свет:
«Мы маладой вясны ганцы,
Яна ідзе за намі ўслед!»

Вясна ідзе, вясна ідзе!
І ціхіх, цёплых, майскіх дзён
Румяны карагод вядзе,
Што блізка ўсім ужо відзён.

SILENTIUM! [1]

Маўчы, утойвай і хавай,
Нікому іх не давярай —
Свае пачуцці, мары, сны,
Хай у душы жывуць яны,
Нібыта зоры уначы,—
Любуйся імі — і маўчы.

Як сэрцу выказаць сябе?
Як іншаму спазнаць цябе?
Спасцігнуць твой душэўны стан?
Бо думка сказаная — зман;
Ўсе доказы пералічы,
Уцешся імі — і маўчы.

Заўжды жыві ў сабе самім
І свет душы лічы сваім,
Свет самых запаветных дум;
Хай іх не глушыць дзённы шум,
За іх спакоем ты сачы,
Іх голас слухай — і маўчы!..

* * *

З паляны коршак шугануў,
І ўраз ён неба дасягнуў;
Яшчэ далей хапіла сіл.
І вось зайшоў за небасхіл.

Прырода-матухна дала
Яму упэўненасць крыла —
Я ж да зямлі навек прырос,
Я — цар зямлі, такі мой лёс.

---

[1] Маўчанне! (лац.)

* * *

Зіма шалее ў злосці,
Прайшла яе пара —
Вясновая ўжо госця
Зганяе прэч з двара.

І ўсё загаманіла,
Зіму штурхае вон,
І жаваранкі ў небе
Ударылі у звон.

Зіма ісці не хоча
І на Вясну бурчыць,
А тая аж рагоча,
Яшчэ мацней шуміць...

І тут хапіў вар'ятку
Апошняй крыўды ўдар —
Дзівоснаму дзіцятку
Шпурнула снегу ў твар...

Вясне і гора мала,
Такое і бяды:
Яшчэ румяней стала
Ад снегавой вады.

* * *

Ёсць у разлуцы горкае значэнне —
Як ні кахай, хоць дзень адзін, хоць век,
Каханне — сон, а сон — адно імгненне,
І рана, а ці позна абуджэнне,
А ўсё ж прачнуцца мусіць чалавек...

* * *

О, як бязлітасна мы любім,
Сляпыя ў шале пачуцця,
Мы так заўзята тое губім,
Што нават даражэй жыцця!

Ці так даўно ты ганарыўся
І цешыўся: яна мая...
І году не прайшло — здзівіўся:
Чым захапляўся гэтак я?

Куды падзеўся цвет дзявочы,
Усмешка вуснаў, бляск вачэй?
Ёй слёзы апалілі вочы
Самотнай горыччу начэй.

Ты помніш першага спаткання
Той суджаны шчаслівы міг,
Калі даверлівасць кахання
Яднае тайнаю дваіх?

І што ж цяпер? І дзе ўсё гэта?
Ці даўгавечны быў той сон?
На жаль, мінуўся, быццам лета,
Быў мімалётным госцем ён!

Напэўна, лёсам злым паслана
Каханне ёй тваё было
І незаслужанай няславай
На ўсё жыццё яе лягло!

Гады пакут, святла — хвіліны,
Дні беспрасветныя адны.
Ёй заставаліся ўспаміны...
Ды скончыліся і яны.

І на зямлі ёй дзіка стала,
Зачараванне адышло...
Зняважі жорсткая навала
Ўсё растаптала, што цвіло.

Што ж ад бясконцае пакуты
Збярог бязлітасны ёй лёс?
Боль, што гарчэй самой атруты,
Боль без уцехі і без слёз!

О, як бязлітасна мы любім!
Сляпыя ў шале пачуцця,
Мы так заўзята тое губім,
Што нават даражэй жыцця!

* * *

Я вочы ведаў,— што за вочы!
Як я любіў іх,— знае бог!
Ад іх чароўнай, тайнай ночы
Душы я адарваць не мог.

У чарадзейным іх паглядзе
Жыццё высвечвала да дна,
Пачуццяў чулася суладдзе,
Наскрозь душа была відна!

Самой загадкаю прыроды
Таіўся ў вейках той пагляд,
Зняможаны ад асалоды,
Гатовы ўжо да новых страт.

І ў гэтых дзіўных парываннях
Ні разу не судзіў мне лёс
Сустрэцца з ім без хвалявання
І любавацца ім без слёз.

АПОШНЯЯ ЛЮБОЎ

О, як знарок або назло
Яна з пяшчотаю невымернай
На схіле год нам дорыць святло
Зары апошняй, зары вячэрняй.

Абняў паўнеба цяжкі цень,
І толькі на захадзе цепліцца ззянне,—
Пастой, не спяшайся, вячэрні дзень,
Пастой, затрымайся, зачараванне.

Няхай астыне ў жылах кроў,
Ды верыць сэрца ў цудадзейнасць...
О ты, апошняя любоў!
Ты — асалода і безнадзейнасць.

* * *

Ёсць незабыўны, развітальны
Час восеньскай кароткае пары —
Ўвесь дзень стаіць нібы крыштальны,
І чысцінёй чаруюць вечары...

Дзе завінаўся серп і падаў колас,
Паціху зрэдку ветрык уздыхне,
І павуціны тонкі волас
Трымціць на позняй баразне.

Спусцеў прастор, замоўкла наваколле,
І хоць далёка да зімовых завірух,
Зямля руплівa ашчаджае цёплы дух —
Адпачываць кладзецца поле...

* * *

Яна, стуліўшыся ў кутку,
Старыя пісьмы разбірала,
Як попел, што з рукі ў руку
Ўжо без агню перасыпала.

Лісты гартала ў цішыні
І дзіўна так на іх глядзела,
Нібыта душы з вышыні
На імі кінутае цела...

О, колькі шчасця было тут
І асалоды пражытай!
О, колькі памятных мінут
Любві і радасці забытай!..

Стаяў я воддаль пры сцяне,
Гатовы ўпасці на калені,—
Было так горка бачыць мне
Яшчэ жывыя нашы цені.

* * *

Ўвесь дзень яна ляжала ў забыцці,
І ўсю яе ўжо цені пакрывалі.
Ліў цёплы дождж, і па лісці
Дадолу кроплі цяжкія спадалі.

Паволі апрытомнела яна
І стала прыслухоўвацца да шуму,
Лавіла прагна кожны гук з акна,
Ўсё болей паглыбляючыся ў думу...

Падняць не здолеўшы ўжо галавы,
Прамовіла з апошняй сілы
(Я быў пры ёй, забіты, ды жывы):
«О, як я ўсё гэта любіла!»

. . . .

Любіла ты, і так, як ты любіць —
Ужо наўрад каму ці можа ўдацца!
О госпадзі!.. І гэта пераджыць...
І сэрцу на шматкі не разарвацца...

* * *

Так нечакана і так ярка
У промнях чыстага святла
Паветраная ўстала арка
І ў свежых фарбах расцвіла!
Адным канцом лясы накрыла,
Другім за воблакі зайшла —
Яна паўнеба абхапіла
І ў высі раптам знемагла.
О, ў гэтай радаснай праяве
Такая ўцеха для вачэй,
Як асалода у забаве,—
Лаві яе, лаві хутчэй!
Зірні — ужо зусім знікае,
Праз хвілю патане ў бязмеж,
Мінецца, як ўсё мінае,
Чым дыхаеш і чым жывеш.

* * *

Калі апошнія ўжо сілы
Нас пачынаюць пакідаць,
Павінны мы, як старажылы,
Прышэльцам новым месца даць,—

Ратуй тады нас, добры геній,
Ад маладушнага ныцця,
Ад крыўды, гневу, падазрэння,
Праклёнаў новага жыцця;

І ад затоенае злосці
На тое, што змяніўся свет,
Дзе іншыя садзяцца госці,
Запрошаныя на абед;

Ад горкага усведамлення,
Што не нясе ўжо хваля нас
І што другое пакаленне
На ўласны спадзяецца час;

Ад усяго, што непатрэбна
Цягнуць на новы перавал —
Старэчае любві ганебнай,
Старэчай прагнасці запал.

НАПЯРЭДАДНІ ГАДАВІНЫ
4 ЖНІЎНЯ 1864 г.

Вось іду я пасярод дарогі,
Хутка дзень пагасне і засне.
Цяжка мне, зусім знямелі ногі...
Мілы друг, ці бачыш ты мяне?

Прыцемак гусцее над зямлёю —
І апошні водбліск дня засне...
Вось той свет, дзе мы жылі з табою,
Ангел мой, ці бачыш ты мяне?

Заўтра ўгодкі, як цябе не стала,
Ты ўжо назаўсёды ў ціхім сне...
Ангел мой, о дзе б ты ні лунала,
Ангел мой, ці бачыш ты мяне?

* * *

Прырода — сфінкс. Яна штодня дае
Ўсё новыя спакусы чалавеку,
І можа здарыцца, ніякае адвеку
Загадкі і няма і не было ў яе.

К.Б.

Сустрэў я вас — і ўсё былое
Нанова ў сэрцы ажыло,
Жаданае і залатое,
Што гэтак дарага было...

Як позняй восені парою
Бываюць дні, бывае час,
Калі павее ўміг вясною
І штосьці варухнецца ў нас,—

Так ад раптоўнага павеву,
Цяпло сыходзіць на зямлю.
Лаўлю забытыя напевы,
Далёкі водгалас лаўлю...

Пасля бясконцае разлукі
Гляджу на вас, нібыта ў сне,—
І вось ужо мацнеюць гукі,
Што чуліся заўсёды мне...

Тут успамін не на імгненне —
Жыццё загаварыла зноў,
І незабыўнае натхненне,
І тая ж у душы любоў!..

* * *

З таго жыцця, што бушавала тут,
З тае крыві, што тут ракой цякла,
Што нам улада часу зберагла?
Адзін-два курганы вартуюць ціхі кут...

Два-тры дубы ўжо выраслі на іх,
Раскінуўшы галлё на ўсё прагала,
Красуюцца, шумяць — і клопату ім мала,
Чый прах яны ўзнялі на каранях сваіх.

Няма ў прыроды памяці, няма,
Чужыя для яе ўсе нашыя нягоды,
І перад ёю бачым недарма
Сябе саміх мы прывідам прыроды.

Аднолькава сваіх усіх дзяцей,
Нячулых да жывога ўлоння,
Яна з гатоўнасцю усёй
Прымае ў міратворнае бяздонне.

* * *

Забраў усё ў мяне мой жорсткі бог:
Здароўе, сілу, і спакой, і сон,
Адну цябе пры мне пакінуў ён,
Каб я яму яшчэ маліцца мог.

Аляксандр Твардоўскі

* * *

Прайдзі дарогаю калон
У спёку, дождж і снег,
Адчуеш,
Як салодкі сон,
Як радасны начлег.

Прайдзі дарогаю вайны,
Адчуеш той парой,
Як хлеб смачны́
І як смачны
Глыток вады сырой.

У рост, на дыбачках, паўзком
Прайдзі,
Адчуеш ты,
Як дарагі табе твой дом,
Як бацькаў кут святы.

Калі навуку ўсіх навук
Ў баі спазнаеш — бой,
Убачыш, хто надзейны друг
І хто сапраўды свой,

Хто пра адвагу, гонар, доўг
Не будзе гаварыць,
Бо сам аддаў
Усё, што мог,
Якім ён можа быць.

Такім, з якім калі дружыць
І дружбы не губляць,
Як людзі кажуць,
Можна жыць
І можна паміраць.

* * *

Быццам вестачка з вёскі —
Ветрык з цёплых гаёў,—
Што там з ёю, бацькоўскай
Староною маёй?

З мілай, рускай старонкаю,
Занядбанай, глухой,
Непрыкметнай, нязвонкаю,
А навек дарагой.

І няўжо там па небе
Хмаркі помняць свой шлях?
І няўжо там што-небудзь
Зелянее ў палях?

І зноў з верою шчыраю
За Дняпром і Дзясной

Павярталіся з выраю
Нашы птушкі вясной?

І пад небам аграбленай,
Здратаванай зямлі
Уцалелыя яблыні
У свой час расцвілі?

Ну, а людзі знямогаю
Скуты ўжо на вякі
І мужчын з перамогаю
Не чакаюць жанкі?

Што было — ўсё аплакана,
Змыла след па вясне?
І як быццам бы так яно,
А падобна... Ой — не!

* * *

Вецер такі гарэзны,
Так разгайдаў дубы:
Грукочуць па даху жалезным
Цэлую ноч жалуды.

Горкі загул прыроды
Скрозь — і ў лісці, і ў галлі.
Быццам жыцця майго годы
Гоніць па ўсёй зямлі.

Дружа, такі далёкі,
Дзе ўратавацца сном:
У гэтай начы глыбокай
Мне без цябе адзінока,
Як аднаму пад агнём...

* * *

Яна пралітая не марна,
І след за сорак год не ўсох.
Яна не стала парай хмарнай
І не сышла ў сухі пясок.

Бо не чарсцвела год за годам,
А свежай скрозь была відна.
У пераможнага народа
Заўжды чырвоная была.

І ні ліствою, ні травою
Ніколі ёй не зелянець,
А толькі чырванню жывою
У нашых сэрцах палымнець,

Як сцягу зорнаму над намі,
Які нідзе не цьмеў, не гас,
Каб нашая святая памяць
Нідзе не пакідала нас.

Каб славалюбнай пахвальбою
Нам не зняважыць запавет
І не забыць, якой крывёю
Дыміцца учарашні след.

І ведаць, што яна па праву
Прызваць нас можа зноў і зноў...
Трывалая, як кажуць, справа,
Калі пад ёй струменіць кроў.

Мікалай Ціханаў

БАЛАДА ПРА СІНІ ПАКЕТ

Локці рэзалі вецер, за полем — лог,
Чалавек ледзь дабег, каля вогнішча лёг.

«Каня!» — прахрыпеў ён скрозь цішыню,
І стала холадна ля агню.

А конь ударыў — цокат і грук,
Стук капытоў, мільгаценне рук.

Возера ў возера, кар'ерам лугі,
Нізкае неба — гарбом дугі.

Як тэлеграма, ляціць зямля,
То пералесак, то лес, то ралля.

Некалі дбаць пра спачын і папас,
Сэрцу каня ўжо сыходзіць час.

Скочыў, кульнуўся на скрут галавы.
Чалавек прыйшоў на вакзал ледзь жывы.

Змогся, засопся — ні слова, ані.
Вакзал сказаў яму: «Адпачні!»

«Адпачні!» — прашумеў яму паравоз
І сіні пакет на поўнач павёз.

Кола за колам — і загулі
Рэйкі і рэкі, грэблі, палі.

Шэсцьдзесят вёрст, семдзесят вёрст,
На семдзесят трэцяй — рака і мост.

Бікфордаў шнур, дынаміт, агонь —
І вагон за вагонам ляціць пад адхон.

Капуста, слапечнік, шпалы, карчы,
Толькі пакет бы ўберагчы.

У камендапта дакладны план:
Напагатове зялёны біплан.

Выбліск маланкі, узмах крыла —
Імгла захісталася і паплыла.

Прыціхла бясконцая сонная даль —
Ні шолаху лесу, ні выплеску хваль.

Ад стомы туманіцца галава.
Тула мільгнула, плыве Масква.

Хіліць знямога: «Хвіліну засну».
І руль вышыні праспаў вышыню.

Старчма самалёт прыпыняе лёт.
Бяжыць, спатыкаючыся, народ.

Пілоту рот заляпіла зямля:
«Спачатку пакет, самога — пасля».

Спіць горад і голасу не падае.
Масква кагадзе яшчэ толькі ўстае.

І вежы крамлёўскія сны яшчэ сняць,
А людзі ў Крамлі ніколі не спяць.

Пакет чалавек разарваў наўкос,
Счарнелы ліст да вачэй паднёс.

Не дачакаўшы, кінуў у печ
І рукі спакойна выцер аб фрэнч:

«Яна для мяне ўжо не навіна,
Спазнілася на паўгадзіны яна».

* * *

Хіба жыць без рускага прастору
Небу з пазалочанай разьбой?
Нада мной, як векавечным борам,
Сіні вырай — воблакаў прыбой.
На далонях закарэў суглінак —
Мой адзіны і надзейны знак:
З года ў год збірае асяніну,
Прагне шчасця палявы батрак.
Пракладзе ён цяжкія барозны,
Выарэ з карэннямі лазы
Блешаныя, выгнутыя зоры,
Цёмныя крыжы і абразы.
Бегла жытам хваля і знямела,
Спыненая раптам на залом,
Быццам бы на шыі загарэлай
Схопленая песенным вузлом.
Да апошняе неспадзяванкі
Паслужу я сіле кругавой —
Дзе ж збірацца хмарам, біць маланкам,
Калі не над нашай галавой?

Аляксандр Пракоф'еў

* * *

На скрыжаванні дарожным, у яснай даліне
Халодным агнём абпаліла бярозе галіны.

Сяброўкі, высокія сосны,
                    яе абступілі сцяною,
А восеньскі вецер упарты
                    не хоча прайсці стараною.

Уцехі шукае, сваволынік, у шуме і свісце,
Без літасці гне небараку, зрываючы лісце.

А зоры упрошваюць ветра бярозы не мучыць,
Ён слухаць не хоча —
                    шпурляецца лісцем сыпучым!

* * *

Не, такога дзіва не бывала,
Каб паўнеба ўраз ружовым стала,
Каб захода стужка спавівала
Воблакі, што страшаць нам абвалам!

І пайшло адгэтуль: на марозе
Заружовіўся стажар у стозе,
Сталі спрэс ружовымі бярозы,
Стаў ружовым конь ля вадапою
І ружовым голуб над страхою...
Цешыла людзей мо з паўгадзіны
Гэтае нябачанае дзіва!

З украінскай

Міхайла Стэльмах

РАДНЯ

Абмінуўшы луг і пераброддзе,
Сцежачка губляецца ў бары.
Пахне хата параным абоддзем,
Свежасцю дубовае кары.

На кары са мною стэльмах сівы,
Густа спіцы навакол ляглі.
Мы заняты клопатам руплівым,
Каб дарогі весела гулі.

Колькі нагатове колаў новых!
І надвечар я бягу штодня
У знаёмы бор сасновы,
Дзе жыве мая радня.

Да маіх чараўнікоў калёсных,
Цесляроў і дзегцяроў,
Дзе мінаюць леты, зімы, вёсны
Паміж песень, казак і размоў.

Дзе вучыўся шанаваць я працу
І людскія сэрцы спазнаваў.
Незабыўнае маё юнацтва,
У краі лясоў, азёр і траў!

З той пары заўсёды сустракаю
Новай песняю пачатак дня,
Бо вакол зямля мая такая,
А на ёй — цудоўная радня!

* * *

Паранены ляжаў я на пагорку,
На вузлаватым корані сасны.
З начнога неба сыпаліся зоркі
І гаслі ў хвалях чорнае Дзвіны.

Сціхаў далёкі бой. А па лагчыне
Ішла ўжо восень — сумная ўдава.
Не мог я варухнуцца і вачыма
Страчаў яе. Яснела галава.

Гусцела кроў, каб у жарству не ліцца,
У шчаўе горкае, у асаку.
Трымцела ў вышыні мая зарніца —
Вось-вось сарвецца зараз у раку.

І патане навек слязой салёнай,
Але зірнула сонца з-за сяла,
І Беларусь на матчыны далоні
Мяне ўзяла і да жыцця ўзняла.

* * *

Мая краса, азёрнае Палессе,
Кляновы сок слязою на кары,
Я на цябе яшчэ не наглядзеўся
Ні ўдзень, ні ўночы і ні на зары.

Не нахадзіўся ў баразне па полі,
Не накасіўся ў лузе росных траў,
Як мала год аддаў твайму раздоллю,
Дзе спеў шчаслівы пачынаў.

Мая вясна, мая радзіма-маці,
І Здзвіж-рака і незабыўны луг,
Вы клічаце мяне на поле, сенажаці,—
А дзе мая каса, мой конь, мой плуг?

На пераправе конь шукае броду,
Скавалі з плуга зброю кавалі,
І клічаш ты сыноў сваіх з паходу,
Грудзьмі прыпаўшы да сырой зямлі.

ДНЯПРО

Як дапаў Маразенка Іван да Дняпра,
Не чакаў, не шукаў перапраў.
Над вадой нахіліўся, дзе тлела зара,
Прычасціўся — і кінуўся ўплаў.

Пацяплелі адразу крутыя віры
І заплёскалі ў бераг кругі,
Выплыў месяц са дна — хоць рукою бяры,
І злічыліся два берагі.

А чаму? Бо Дняпро свайго сына пазнаў.

* * *

Усё было — сустрэчы і разлукі,
Але сумленне гордае жыве.
Зноў на сваіх плячах я чую рукі,
На вуснах — вусны горкія твае.

Шпіталь, а потым зноў прамёрзлыя цяплушкі
І невядомы шлях — куды, адкуль,
І жорсткі супрацьгаз замест падушкі,
Сухі паёк і свіст гарачых куль.

І чорны снег над роднаю ракою,
Бясконцыя баі і кроў маіх братоў.
Усё было, я не абыдзены вайною,
Нібы патрон, што выкінуты ў роў.

Мяне ўкрывала неба цяжкім сумам,
Душа смылела шрамамі дарог.
Я рэдка гаварыў,— я пра цябе ўсё думаў,
Табою жыў, цябе ў душы бярог,

І вусны незабыўныя, і рукі,
Шляхі, што суджана было прайсці,
Сустрэчы нашы, доўгія разлукі,
І ўсё, што трэба берагчы ў жыцці.

* * *

Быццам першыя слёзы,
хлынуў дождж вясновы,
І вясёлка — у самай дзявочай пары.
Добра збіцца са сцежкі і ў нетрах яловых
Да знямогі блукаць усю ноч, да зары.

Калі стомішся ты, у мяне хопіць сілы —
Падыму, панясу праз гушчар, праз кусты
На руках, як калісь цябе маці насіла,
І як будзеш насіць сына нашага ты.

Платон Варанько

ПАХОДНАЯ

Як з Пуціўля перад сонцам,
На дасвецці рана
Выязджалі каўпакоўцы,
Хлопцы-партызаны.

Дзед Каўпак стаяў на возе:
— Ну, сябры, бывайце!..
Як загінем у дарозе —
Горка не рыдайце,

А ідзіце ўслед за намі,
Здабывайце зброю!..
Пыл курыцца над палямі,
Дзе ідуць героі.

Затужыла Яраслаўна,
Сум на сэрца хлынуў:
На Карпаты хлопец слаўны
Пайшоў і загінуў.

Не загінуў! Цераз горы,
Цераз броды, плаўні
На шырокія прасторы
Выйшаў хлопец слаўны.

Не канчаецца свет клінам —
Вернецца дахаты,
Як пад самым пад Берлінам
Зарубае ката.

* * *

Дождж прайшоў, і зноў раўчук пяе,
Весела да мора гоніць воды.
Хай і песні паплывуць мае
Ў акіян пявучага народа.

Гэта мара шчырая адна,
Ёй служу, заўсёды верны слову.
Хай раўчук мой не паглыбіць дна,
Улілася б толькі песня ў мову.

І калі на жыта, вінаград
Заструменіць добры дожджык весні,
Я душой бясконца буду рад,
Як пачую кроплю роднай песні.

ЛЕБЯДЗІНЫ ЗАПАВЕТ

Аляксандру Карнейчуку

Я не знаю, ці спявае лебедзь
Перад смерцю.
Кажуць, што пяе...
Прыпыніцеся, паслухайце як-небудзь,
Калі ён над вамі праплыве.

Рып ды рып,— і, выцягнуўшы шыю,
Замахаў крыламі белы госць.
Нават паляўнічыя і тыя
Лепшымі становяцца, чым ёсць.

Рып ды рып... А чуюцца не рыпкі
З паднябесна-зорнага каўша.
Грымне бура, залунаюць скрыпкі,
Музыкай напоўніцца душа.

Выплыве на возера чацвёрка
Лебедзяў нябачнае красы,
Быццам зноў падымецца на горку
Ваша ранне ў кропельках расы.

Першы пацалунак той пяшчоты,
Што не знаў ніколі забыцця,
Нават у апошні дзень самотны
На мяжы бясконцага жыцця.

Паглядзіце, распраўляе крылы,
Як сцягі высокай чыстаты.
Рып ды рып... Мой белы лебедзь, мілы,
Як далёка ад мяне ўжо ты...

Застанецца хай навек адзіным
У душы, у сонечным святле
Верны запавет твой лебядзіны,
Што падняў ты на сваім крыле.

СЫНАВА ПЕСНЯ

Янку Брылю

— Ці чуеш ты, сыне?
— Я чую вас, мама.
— Скажы ж ты мне слова...

І хоць ён каменны і стопудовы,
А ўскінуў цяжкія і хмурыя бровы,
Зняў перад маці салдацкую каску:
— Што вам, матулечка, песню ці казку?

— Сынок, лепей песню,
Бо ў казцы — няпраўда...

Шырока ўздыхнулі юначыя грудзі,
І слова на вуснах затрапятала...
Спявае!
Маленькім яго прыгадала,
Спытала:

— А мне ж, мой сынок, пераказвалі людзі,
Што ўпаў на калючы ты дрот галавою

У замяць, у сцюжу праклятай зімою,—
Чуеш, мой сынку, праўду скажы ты?..

— Мама, тады красавала ў нас жыта,
Роднае жыта нявольнага краю.
Ды што я пра гэта.
Я ж песню вам, мама,
Я ж песню спяваю...

ПАДКОВА

На шчасце падкову паклалі ў парозе.
Конь без падковы падбіўся ў дарозе.
Разведчык загінуў, а мы ўсе чакалі,
Доўга па лесе блукалі, шукалі.

У хаце ў новай вяселле пяе —
Замуж дачушку ўдава выдае.
Сям'я маладая да шчасця гатова —
Спраўдзіла слова старая падкова.

* * *

Калі быў цыбатым стрыгунком,
Называлі людзі Вараньком,
Уплятала ў грыву каснікі
Тая, што вадзіла да ракі.

А калі зрабіўся вараным —
Абцягнулі паскам скураным,
І страмёны прычапілі да бакоў —
І насіў я слаўных каўпакоў.

Не загінуў, не падбіўся на вайне,
Мірны дзень сустрэў у баразне,
Плуг цягнуў па гонях стэпавых
Дзеля хлеба, дзеля шчасця ўсіх жывых

А дзяўчына-ўдава пасля вайны,
Носіць брыгадзірку вараны,
Сівага мяне сустрэне пад гайком,
І яшчэ ўсё называе Вараньком.

З грузінскай

Грыгол Абашыдзе

ГОРЫ І СКАЛЫ

Паглядам не абняць высокіх стром,
Іх недасяжнасць недаступна воку,
Каджэцкай крэпасці зубцом
Іх вежы рэжуць цяжкія аблокі.

Стаяць у горнай велічы сваёй,
Да неба ўзняўшыся з бяздоння,
Накрыўшы хмарнаю чадрой
Галовы пасівелыя ў бяссонні.

І, затаіўшыся на вышыні,
Бывае, ўніз шпурнуць знянацку камень
І доўга слухаюць у цішыні,
Як рэха коціцца вякамі.

*

На скалах тых не сцёрся часу след,
Напэўна, што адсюль пачаўся ранак,
Калі адкрыўся чалавеку свет,
Дзівосаў поўны
                    і неспадзяванак.

І рынуўся далёкі прашчур наш
З чужынцам загрудкі схапіцца.
У камяні,
                у жвіры нездарма ж
Ашчэраныя зеўраюць байніцы.

Я тут яшчэ калісьці хлапчуком
Між камянёў, дзе сівер дзікі свішча,
Навобмацак, а то паўзком
Шукаў даўно патухлыя кастрышчы.

І праз тысячагоддзі высякаў
З акамянелага вуголля
Агонь, які нанова ажываў,
Высвечваючы наваколле.

*

Няхай не падабаецца каму
Ваш горды і суровы нораў,
Вы сэрцу мілыя майму,
Да вас прырос душою, горы.

Над безданню палёт арла
І промень сонца над вяршыняй,
Як росчырк вострага крыла,
Мае вы будзіце ўспаміны.

Люблю спічастую граду,
Якая ўвысь імкнецца строма.
Я тут заўжды свой след знайду,
Дзе ўсё, як дома, мне знаёма.

*

Што можа быць найболей блізка,
Чым бераг роднае ракі,
Яе выток, адкуль калыска
Твайго народа — на вякі?

Між гор спрадвечныя даліны,
Нібы арліных крыл размах.
Прасторай цешацца грузіны,
Ды сіла ўся іх — у гарах.

Усёй трываласці апора
І непрыступнасці рубеж.
Пашана вам, асілкі-горы,
Мая любоў і гэты верш!

З вяршынь на ворага бясстрашна
Выходзілі мы на прастор,
Каб вольнай і шчаслівай наша
Зямля квітнела паміж гор.

*

Тулілася мая хаціна,
Сцяной прыпаўшы да скалы.
Цясніны вузкая шчыліна
Высвечвала мой кут малы.

Няхай сабе абмежаваны
І непрытульны гэты кут,
Але заўсёды мне жаданы,
Бо тут прайшло юнацтва, тут

Аблазіў змалку я ўсе кручы
І, нахіліўшыся ў правал,
Крычаў, бывала, гэтак гучна,
Што водгулля каціўся вал

Бесперапынна ў пералівах,
Наноў адбіты глыбінёй.
І казачным здаваўся дзівам
Слабы дзіцячы голас мой.

Як волат, я шпурляў каменні
У прорву з вышыні гары
І ў першым радасным натхненні
Тут вершамі загаварыў.

Падняўшы сівыя галовы,
Стаяла горная радня.
І кожнае маё ўжо слова
Сурова судзіць з таго дня.

Адтуль з-за воблачных вышыняў,
Як на далоні ўсё відно:
Зеніт нябёс крыштальна-сіні
І недасяжнай прорвы дно.

Хай строгі, але справядлівы
Прысуд на ўсе гады і дні —
Без велічы, красы і сілы
Не можа быць і глыбіні.

*

Вятры гуляюць над вяршыняй,
Дзе на скале арлы жывуць,
І недарма гару Арлінай
Спрадвеку між людзей завуць.

Напагатоў узняўшы пікі,
Стаяць хрыбты — за строем строй,
І на абсяг увесь вялікі —
Душы ніводнае жывой,

Бо над гарою той Арлінай
Адны драпежныя арлы,
Што ў страшных казках і былінах
Дзяўбуць ахвяру ля скалы.

Драпежнікаў, іх столькі многа,
І ўсе яны жыўцом дзяўбуць
Таго, хто ўкраў агонь у бога,—
І толькі тым яшчэ жывуць.

З налітымі крывёй вачыма
Героя сэрца рвуць наноў.
Усплёсак горнай ручаіны
Мне чуўся звонам ланцугоў.

Ды незвычайным усё гэта
Не ўспрымалася тады.
Мы ланцугі з усёй планеты
Сарваць павінны назаўжды.

І хто скаваны быў адвеку,
Той вольна уздыхне ізноў.
Бяссільны страх над чалавекам
І груганоў, і кайданоў.

*

Над галавою лапік неба
На шапку не выкройваў я,
Бо і маломy на патрэбу
Была ўжо ўся зямля мая,

Бо са скалы ахвярны голас
З такою сілай загучаў,
Што дужым станавіўся кволы
І волатам рос на вачах.

Было не цяжка здагадацца —
Парваў нявольнік кайданы,
Самаахвярны волат працы
Разбурыў мур глухой сцяны

І ўжо без боязі і страху
Навідавоку, на святле,
Надзеўшы белую папаху,
Стаіць асілак на скале.

І грады гор, нібы атрады,
Крануліся за далягляд.
Як невыказна быў я рады,
Ўрачысты ўбачыўшы парад!

І вось ужо за небасхілам,
Куды не дасягае зрок,
Зачараваны гэтай сілай,
Я ўсё лаўлю іх гулкі крок.

Ад шчасця заміраe сэрца,
Калі прыгадваю той час.
Напэўна, што на той паверцы
Я вернасці вучыўся ў вас

Зямлі і слову, і айчыне,
І небу, сонцу, вышыні,
Шчаслівы вашымі вачыма
Лічыць свае гады і дні.

Зрадніўшыся з маленства з вамі,
Перад сумленнем у даўгу,
І ў марах узмахнуць крыламі
Без вас наўрад ці ўжо змагу,

Як уяўлялася калісьці,
Вось толькі моцна захачу —
Удасца на прасторы выйсці,
Раскіну рукі — палячу

У неабсяжнае бязмежжа,
На край зямлі, да берагоў,
Дзе новыя пабачу вежы
Пад вечным покрывам снягоў.

Удзячны першаму натхненню,
На ўсё свая пара і час,
Спакою, вытрымцы, цярпенню
Вучыўся, горы, я у вас.

Прыгледзьцеся бліжэй, грузіны,
О, як глыбока заляглі
Тысячагоднія маршчыны
На твары роднае зямлі,

Ды маладое перад светам
Яе аблічча на сцягу.
Хто за грузінскага паэта
У большым перад ёй даўгу?

Хай будзе гэты доўг сумесны,
Але, напэўна, кожны з нас
Складзе найлепшую ёй песню
У самы свой высокі час.

Іосіф Нанешвілі

ВОСЕНЬ У ТБІЛІСІ

Вунь на праспекце Руставелі
Насустрач высыпаў народ,
Платан кілім пад ногі сцеле,
Вітаючы яе прыход.

З Кахеты павеяў ветрык —
І разам з водарам віна,
Айвы і яблык, груш і кветак
Вязе свае дары яна.

Глядзіць і дзівіцца Тбілісі
І не нарадуецца ён:
На славу сёлета ўдаліся
І ураджай, і добры плён.

Прыцмокваючы языкамі,
У захапленні ўвесь кірмаш.
Між бочкамі і бурдзюкамі
Вясёлы гоман нездарма ж:

Здымаюць пробу гараджане —
Якое лепшае віно:
Напарэулі, гурджаані,
Цалікауры, салхіно?

— Батоно, справа не ў цане,
Як спадабаецца на смак —
Ты толькі не мінай мяне,
Бяры за так хоць цэлы гляк!..

Наўкола ўсклікі, охі, ахі:
— Што за віно, браток,— вай, вай!
— Ты заадно і Карданахі,
І Сапераві паспытай!

А вось яшчэ і Ркацэтэлі,
І апельсінам закусі...
Хацелі вы, ці не хацелі —
Дарэмна літасці прасіць.

Каго ж не вельмі трэба ўпрошваць,
Сам паддаецца на паспыт.
Глядзіш, і ён ужо харошы,
Удоваль і вясёл, і сыт.

Вунь хлопцы ліпнуць да дзяўчыны,
Гудзе натоўп паміж вазамі:
— Адкуль, красуня, мандарыны?
— Здалёк, батоно,— з Алазані.

— Гаспадары і гаспадыні,
Купляйце кавуны і дыні.
Яны паспелі ў самы раз —
Гарантыю дае калгас!

Жанкі перабіраюць травы:
Тархун, і мяту, і чабор.
Не лішні клопат і прыправы —
Лепш перабор, чым недабор.

Не для пацехі і забавы —
Гранат, міндаль і мушмула,
Чырвоны перац хоць гаркавы —
Якая ўкраса для стала!

Займаецца на ўсходзе ранак,
На захад адступае цень.
Ты быў шчаслівы і жаданы,
Зямлі маёй працоўны дзень.

Пажоўклы ліст на дол кладзецца,
І тонкай павуціны ніць
Сярэбраным узорам тчэцца,
Зазімкам сонечным звініць.

Хвала і слава вінаграду,
Чырвоным персікам хвала.
Як залатая восень рада,
Што шчодры скарб свой аддала.

Дамоў вяртаецца з Тбілісі,
Улегцы едзе на арбе.
Калі сустрэнецца табе,
Не ганарыся — пакланіся!

ЭПІТАФІЯ РЭЗЧЫКУ ПА КАМЕНІ

Я высякаў арнамент Кашуэці,
Сваёй душы апошні запавет,
Па кнізе зор, што з вечнай высі свеціць
І па якой я вывучаў сусвет,
Каб высекчы арнамент Кашуэці.

Якая таямніца паміж намі,
Між словам, каменем, зямлёй і мной —
Раскажа вам гранітны мой арнамент:
Я хмель і папараць звязаў вузламі
І вінаграднай перавіў лазой.

І хоць яны каменнымі былі,
А пад маім дыханнем ажылі
І доўга штосьць расказвалі сусвету,
Але майго не выдалі сакрэту.

Прахожы, прыпыніся, як калісьці,
Прыслухайся, калі ты не глухі,
Сам здагадаешся, аб чым шапочуць лісці,
І мне даруеш цяжкія грахі.

Са мною жорстка абышоўся лёс
За тое, што яму не пакарыўся,
За тое, што на камень перанёс
Сваёй каханай любыя абрысы.

Аблічча боскай мацеры святой,
Навекі анямелай і застылай,
Я замяніў абранніцай сваёй —
Жаданаю, жывой, зямной і мілай.

Не дараваў непрымірымы бог
Мае віны да гэтае пары:
«Не думай, што мяне ты перамог —
Без часу ў невядомасці памры...»

Спыніся на хвіліну, падарожны —
Даўно забылася маё імя.
Я адышоў, як і адыдзе кожны,
Ды вечна будзе жыць любоў мая.

З латышскай

Ян Райніс

ЗЛАМАНЫЯ СОСНЫ

Зламала бура, распластала на зямлі
Выносістых сасён магутныя камлі;
Яны на кручах ля вады стаялі
І многа год прасторы вартавалі.
Не кланяліся ветру век яны,
Не гнулі перад ім свае спіны.

«Зламала нас бязлітасная сіла,
Але упартасць нашу не скрышыла:
Мы аддалі, што мелі, барацьбе,
Галінкай кожнай помсціцьмем табе...»
Шалее вецер, бераг пенай пляміць,
І сталі сосны ў моры караблямі.
А хвалі злосныя ў барты іх б'юць,
Стараюцца перавярнуць.

«Дарэмна ўсё, бяздумная стыхія,
У нас не рвуцца ветразі тугія.
Раві, свішчы, вядзі свой марны бой,
Мы даплывём да мэты залатой!»

ВЯЛІКАЯ РАДЗІМА

Мы ўсё пакінулі, што мы любілі!
Так багавіння вырваную плойку
Са дна ракі нясуць удалеч воды:
Дарэмна доўгія віюцца пасмы,
Чапляюцца за жвір выжараў родных,

За гладкі глей, за куст, за чарацінку,—
Іх гоняць хвалі...
Далёка нас ад мілых берагоў,
Ад роднае зямлі,
Загнала. Няма радзімы ў нас.
Пра што нам думаць?
Цяпер шукаем новага прытулку,
Каб зноў змагацца, верыць і чакаць,—
Але радзімы болей не знаходзім.
Хай новы край прыгожы і багачшы.
І сонца больш, і травы зеляней,
І нават людзі лепшыя,— усё ж
Радзімаю ён нам не стане.
Зямля чужая не дае нам шчасця —
нідзе, нідзе!

І гора нам, каб мы зжыліся з ёю.
І гора яшчэ большае, калі б
Мы прымірыліся
З радзімаю старою.

* * *

Ты стала вельмі цеснаю для нас,
Шырэйшая патрэбна нам радзіма:
Тут месца не стае ўсім нашым думкам,
Прастору — нашым хваляванням,
Тут грудзі сціснуты цаглянай агароджай,
І сэрца можа разарвацца
Ад пачуцця, што выспела ў прасторах.
Якім ты цесным стаў, мой родны кут!
Замест радзімы той, што ў нас забралі,
Мы ўзнімем новую — яна заззяе
Усёй яснотай чэрвеньскага рання,
Яе мы з велічы душы людской узнімем,
З пачуццяў запаветных,
Самых чыстых,
З найлепшых чалавечых спадзяванняў!

Яе узнімем мы з братэрства ўсіх людзей,
Усіх народаў, рас і ўсіх гаворак.
З сяброўства кроўных сэрцаў, братніх рук,
Што ў цёплым поціску з'ядналіся для працы.
Бо толькі той, хто страту перажыў

І дому, і радзімы, той здалее
Узняцца думкай і пачуццем вышай,
Чым звыклая, дакучная штодзённасць.
Так у выгнанні выспявае зерне
Ідэй вялікіх і непераможных,
А з мук выгнанніка ўстае той дзень чаканы,
Што нашчадкам нясе
І лёс,
І шчасце.

Юлі Ванаг

САЛАСПІЛС

1

За гэтаю брамаю стогне зямля,
Корчыцца ў муках каменне.
Саласпілс!
Ты — незагойная рана мая,
Сэрца майго зняменне.

2

Вось ён, апошні, жахлівы парог.
Схіляюся перад табою,
Дзе кожная жменя і кожны корх
Людской набрынялі крывёю.

Гэта не вецер калыша траву —
Дыша жывая грудзіна.
Стогн прабіваецца праз жарству
З самых пакутных глыбіняў.

Не ўратавацца ні цішай, ні сном.
Як водгулле, аддаецца
У нетрах планеты мой метраном —
Боль чалавечага сэрца.

3

Зямля! Хіба столькі згусцілася хмар,
Што нават у сонечны дзень
Забойцам не кідае ў твар
Шыбеніца свой цень?

Гляньце, якія яны ўжо лагодныя,
Чысцяць старанна пазногці да бляску,
Упэўненыя, што самыя модныя
Зноў іх морды,
Іх бомбы,
Іх маршы
І каскі.

Наліўшыся півам,
Крычаць у шынках аб рэваншы,
Нібы Саласпілс мой
Травой забыцця ўздзірванеў.
Але тут устаюць
Скамянелыя волаты нашы,
Галавой упіраюцца ў неба:
— Не!

4

Рыхтуеце атамную і вадародную,
Вывучаеце ўрокі мінулай вайны.
А пакуты,
А слёзы,
А памяць народную
Ці ўключылі ў свае падручнікі вы?

Не схаваць вам за фігавым лісцікам «неа»
Новых замыслаў вашых аб новай вайне.
Вартавыя трывожнага гневу
Падымаюцца з брацкіх магіл:
— Не!

5

Новы фюрэр, стратэг і філосаф СС
Крытыкуе памылкі сваіх папярэднікаў:
— У іх маштабы былі пасрэдныя —
Не хапала ў турмах пасадачных месц.

Уваходы ў печы былі завузкія,
Працавалі канвееры з перагрузкаю,
Не выконваўся план нарыхтоўкі попелу —
Проста сорам
Перад Еўропаю!

Былі і ў хімікаў недалікі,
Асартымент іх прадукцыі яшчэ невялікі.
З крыві, з касцей, з валасоў, са скуры
Колькі можна
Зрабіць шэдэўраў культуры!

За гэта адказнасць ляжыць
Не
    на
        нас —
Дзякуй богу,
Мінае даўнасці час!..
Вось вам
Неарамантык,
Эстэт
І сноб.
Ён упэўнен,
Што болей ужо не памыліцца.
Таму і цэліцца
Не адкрыта,
Не ў лоб,
Яму зручней у патыліцу.

Людзі, не забывайцеся
Ні на хвіліну
Пра дзіцячыя косы,
Чаравічкі,
Сандалікі,
Цацкі,
Што ляжаць у Асвенціме
У шкляной дамавіне,
Як у адкрытай магіле брацкай!..

Стойце на варце,
Памяці нашай вяршыні:
Волаты Бухенвальда,
Саласпілса,
Хатыні!

З літоўскай

Гедымінас Астраўскас

ГАДЗІННІК

Гусцеюць цені,
Прыцемак начны
На вуліцах прыціхлых уладарыць.
З высокае каменнае сцяны
Гадзіннік вежавы
Адлічвае
Удары.

Як часу вартавы,
Ніколі ён не спіць.
Бывае,
Сонца адпачыць прыляжа.
Гадзіннік памаўчыць,
А потым кажа:
— Ці ўсё паспелі вы зрабіць?

З работы вечарам
Вяртаешся дамоў,
Гадзіннік хмурыцца
Не без прычыны,
На лбе сціскае стрэлкі,
Як маршчыны.
Ён мною нездаволены ізноў.

Дарма,
Што рукі пачынаюць ныць
І часу ўжо ў запасе небагата.
Гадзіннік строга са сцяны глядзіць —
Я перад ім заўсёды
Вінаваты.

Даля Урнявічутэ

СЕМ ДАЛІН

Рачулкай пабягу світаннем
Праз сем далін глухой цішы.
Няхай мне лотаць будзе ўбраннем,
А сонца — чысцінёй душы.

Схілюся галавой над кручай
І паплыву праз сем далін,
Жывою кропляю гаючай
Праб'юся цераз успамін,

Праз сем тваіх далін праб'юся,
Калі ты ў памяці збярог,
Да вуснаў ветрам дакрануся
І лягу хваляю ля ног.

Вілія Шульцайтэ

ДЗІКІ ВІНАГРАД

Чарапічныя, голыя
Загарэліся дахі,
Ліжа буйнае полымя
Мураваныя гмахі.

Ад навалы навокал
Ні ратунку, ні рады —
Наліваюцца сокам
Ягады вінаграду.

Восень, восень у Вільнюсе,
Ўсюды колер чырвоны,
Як у вогнішча кінуся
У барвовыя гроны.

Нізашто не прызнаюся,
Не раскаюся ў скрусе,
Што вось так не ўтрымалася,
Паддалася спакусе.

Вінаградныя гроны
Палымнеюць над вежамі.
Мужны колер чырвоны
Не лічыцца з межамі.

Гэтак ён абдымае,
Гэтак туліць да сэрца,
Што сама я палаю,
Як асенняе дрэўца.

З эстонскай

Юхан Смуул

УСПАМІНЫ ПРА БАЦЬКУ

1

Тады яшчэ ў кашулі палатнянай
Наросхліст, басаногім хлапчуком,
Гусей выпасваючы на палянах,
Ганяўся я за ўпартым гусаком,

Што чараду маю на бераг Суурна
На строму самую, нібы знарок,
Валок туды, дзе хвалі бурна
З размаху біліся ў пясок.

Не сцьмелі ў памяці дні крыгаходу,
І вёсны не забыліся яшчэ,
І леты, калі бацька год за годам
Сівеў, але не цьмеў пагляд яго вачэй.

2

Раз'ятрана, нібыта кулакамі,
Грукоча дождж па даху і ў акно.
Пакуль не вернецца ён з рыбакамі,
Штораз у сон я падаў, як на дно.

А вынырну — і ўжо мой бацька дома,
І сэрца рвецца ў радасці з грудзей.
Які шчаслівы дзень тады малому,
Калі далёка ўсё па страху, па бядзе!

Я вомегам кідаюся з пасцелі
І ўжо на шыі бацькавай вішу.
Абодва гэтай стрэчы мы хацелі,
Абодва з ім — душа ў душу.

3

А веснім днём, калі падсохне глеба
І ляжа цёплая пад ногі баразна,
Вітаць нас будзе жаваранак з неба
Ад раніцы да самага пазна.

Кідае бацькава рука зярняты,
Мне родны і знаёмы кожны ўзмах,
Як жураўліны клін над нашай хатай,
Як першы покліч кнігаўкі ў лугах.

Свой полудзень падзелім мы пароўну,
Удвох прысеўшы на мяжы,
Запомню назаўжды я гэты міг няўлоўны,
Пакуль на свеце буду жыць.

4

Сушылі збожжа мы асеннімі начамі,
Ішло ад печы дымнае цяпло,
І рады быў ён слухаць разам з намі,
Як полымя ў чалесніках гуло.

Бывала, як ласунак самы лепшы,
Ён яблык на патэльню накладзе.
Ніхто не ў крыўдзе — большы, меншы,—
Між нас, здавалася, і сам ён маладзеў.

Наслухаліся казак мы нямала,
А колькі тых, што з ім было, прыгод!
І сам ён не адрозніваў, бывала,
Дзе праўда, а дзе выдумкі палёт.

5

Аднойчы доўга бура бушавала
І холадам праймала навылёт.
Вячэра на стале някранутай стаяла,
Дакочваліся хвалі да варот.

Чатыры дні зняверанасці, страху,
Чатыры ночы, поўныя трывог,
А мора білася з размаху,
Здавалася, у самы наш парог.

О, як быў страшны кожны гэты ўдар мне,
Нібы па сэрцы сполах нажавы.
Здавалася, што ўжо чакаю марна —
Не ўбачымся, не вернецца жывы.

А пятай ноччу ён усё ж вярнуўся
І ледзь пераступіў парог,
Зусім знясілены, не распрануўся,
І так, як быў, як мог, на лаву лёг.

Сярэдначы не раз я прачынаўся,
Да лавы падыходзіў зноў і зноў,
Пакуль, нарэшце, ранак не пачаўся,
Калі паверыў я — вярнуўся ён дамоў!

З узбекскай

Кудрат Хікмат

ВАДА

Бяжыць, спяшаецца заўжды
Плынь быстрай чыстае вады.
То ручаінкай мільгане,
То варухне пясок на дне.

І вось сасмаглы ўвесь прынік —
За кропляй кроплю п'е арык...
Як запаветны скарб спрадвек
Аберагаў ваду узбек

І прыпадаў да жвіру ніц,
Шукаючы жывых крыніц,
Каб выраслі ў пясках сады,
Каб зашумелі гарады,
Пасябраваў з пустыняй плуг,
Закрасаваў вясною луг.

З польскай

Мацей Юзэф Кананович

БАЛАДЫ І РАМАНСЫ

Ля самых ног
усплёск
і пыркі,
і наплывае
бераг блізкі
сярэбранай лускі палоскай
і выблескам зары
над вёскай.

Яшчэ хвіліна да світанку,
і ноч канчае калыханку
над возерам,
але дасвеццем
гарэзлівыя зоркі,
быццам дзеці,

так разгуляліся —
ні ўпыну,
ні спачыну,
падміргваюць адна другой вачыма
і ў люстра возера
не наглядзяцца.
Ім толькі б абдымацца,
мілавацца.

З вышынь
адна
ў ваду ныране,—
са дна
другая
выплывае.

Паддайся толькі,
заглядзіся,
зачараваны,
здзіўлены,
спыніся —
асляпіць вочы свіцязянка,
і не пабачыш
яснага світанку,
як набліжаецца
той бераг
нізкі,
як разбіваецца
на пырскі
сярэбранай лускі палоска,
як прыбярэжная
трымціць
бярозка.

Адзіны ён
навечна ўзяў уладу,
князь песень,
князь рамансаў
і баладаў,
над гэтым возерам
зачараваным
і над уласным сэрцам
закаханым,
над сітнягамі
і над берагамі,
што ў свет ідуць
бясконцымі
кругамі...

ВЁСКА НАД ОДРАЙ

1

Вецер-гарэзнік шарыць і шарыць
па белых блузках,
то грудзі крапе,
то пагладзіць па твары,
то прыпадзе да вуснаў.

Кружыць галовы водарам мяты,
лашчыць калені травою.
Ой, дзяўчаты, дзяўчаты,—
асвяжыце губы вадою!

2

Хлопцам вецер на касавіцы
паблытаў чупрыны.
Прыйдуць дадому — як ім адбіцца
ад кпінаў.

Нядзіва дзяўчатам перакалоцца:
чубы, як шчаціна, тырчаць бадылямі.
Ой, хлопцы, хлопцы,—
застанецеся бабылямі!

3

А позні́м прыцемкам неспадзявана,
нібыта сустрэчы ніхто не хоча,
сышліся-такі над Одрай люстранай
і прастаялі да ночы.

З вады маладзік выскаляўся шчарбаты,
зоркі ўваччу мільгацелі.
Ой, хлопцы, ой, дзяўчаты,—
другія пеўні прапелі.

4

Пеўні ўжо досвітак абвясцілі,
сонечны промень рэчкі крануўся,
а пацалункі яшчэ не астылі —
так і палаюць на вуснах.

Гоніць падпасак ад хаты да хаты
перад сабой пагалоску...
Ой, хлопцы, ой, дзяўчаты,—
прачнулася вёска!

НЕНАПІСАНЫ ВЕРШ

Маці

Цябе даганяў я сваёй маладосцю
і не пабачыў, як ты сталела.
Сам пасталеў, а ты ўжо ва ўзросце
такім, калі ўся галава пабялела.
Скроні мае маразы апалілі,
зноў ты ў дарозе, на дальнім паўстанку.
Зноў я імчуся праз годы і мілі
услед за табою бесперастанку.
Сустрэнемся, сыдземся недзе нарэшце,
роўныя ўзростам і сівізною.
Гэта і будзе верш мой найлепшы —
размова з табою.

ТАЯМНІЦА

З ілба непаслушную пасму
адкіну —
і затрапечацца сэрца ў зняменні.
Пабудзь,
пачакай
яшчэ хоць хвіліну,
яшчэ хоць адно імгненне.
Школьны званок нас аберагае,
ведае — часу мала.
Ці гэта пачулася мне: «Дарагая!»
Ці гэта сама я сказала?
І ты на паўслове замоўк
і сумеўся,
зламаўшы ў трывозе бровы.
Званок! — а мая таямніца
ва мне ўся
чаканнем
трапеча
новым
і светлым ветразем выплывае
у акіян неабдымны, бясконцы.
Я гэтак шчасце сваё схаваю:
ніхто не пабачыць —

ні неба, ні сонца,
ні нават той,
якога стварыла
з думак, з пачуццяў,
з трывогі чакання
і падняла на магутных крылах
да запаветных вышынь кахання,
не здагадаецца,
не папытае —
каго кахаю.

ВОГНІШЧА

Толькі кволы агеньчык
перада мною,
толькі люстра рачное,
начное

ды маўчанне —
найлепшая наша размова
без ніводнага гуку,
ніводнага слова.

Не чапае нас вецер,
мы самі яго не чапаем,
не спалохаем рэха —
няхай спачывае.

Спіць адвечная пушча,
спяць прырэчныя дрэвы,
салаўіны алешнік
стаміўся ад спеваў.

Толькі мы на ўзбярэжжку
незабыўнай парою,
твая ціхая ўсмешка
і дагэтуль са мною.

Наш агеньчык гарыць,
і стракоча запознены конік,
а на вёсцы не спіць
закаханы гармонік.

З англійскай

Роберт Фрост

ПРЫПЫНІЎШЫСЯ НА ЎЗЛЕССІ СНЕЖНЫМ ВЕЧАРАМ

Я добра ведаю здавён,
Чый лес, каму належыць ён,—
Гаспадара аблогі ўсёй,
Дзе мне і ўзвал і схіл знаём.

Наўрад хто гэтаю парой
Парушыць хатні свой спакой,
Ля вечаровага цяпла
Успомніць, конік, нас з табой.

Дарога цяжкаю была,
А ўсё ж упарта нас вяла
І праз вясну, і праз зіму,
Нібы зарок сабе дала —

Прайсці нам разам не адну
Вярсту і снежную сцяну,
Пакуль я, стомлены, спачну,
Пакуль, знясілены, засну.

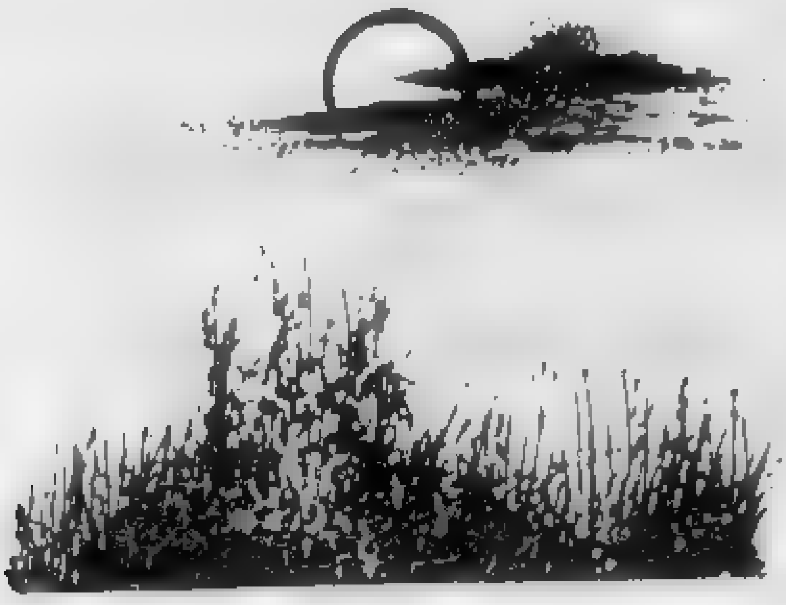

ЗМЕСТ

1. ГУКАННЕ ВЯСНЫ

*** На самым сыходзе... 5
Гадзіннік Леніна 6
Год каня 7
Гуканне вясны (паэма) 8
Перад вясною 13
Двое ў каноэ 14
Жаваранак у зеніце 16
Цётка Цішыня 17
Пасля шторму 19
Рыжскія пеўні 20
Лук і страла 22
Даўжнік 23
Маўчанне 24
Міфалогія 25
Апошняму Герастрату 26
Запасны выхад 27
Пыха 28
Святло 29
Проба душы 30
Раманс 31
Журавель на далоні 32
Чытаючы «Слова аб палку Ігаравым» 36
Чортава вока 37
Казка пра зязюлю 40
Юбілейныя венікі 41
Выпрабаванне робата 43
Бог у акулярах 46
Неандэрталец 47
Бяссмерце вады 48
Чырвоная кніга 49
Здымак па памяць 50
Вясельныя прымаўкі 51
Дзявочая 52
Бадзяжная 53
Модная скорагаворка 54
Смелы баязлівец 55
Карасі 56

Тайна зялёнай маланкі 57
Аляксею Зарыцкаму 58
Свет паэта 59
Спарышы 60
Яліна і клён 61
Развітальная 62
Прасвятленне 63
Запасное калясо 64
Характарыстыкі 65
Арфей і Эол 66
Максіму Багдановічу 67
Тры хаты (паэма) 68

2. З ЛЮБІМЫХ РАДКОЎ

З рускай

Фёдар Цютчаў

Вясенняя навальніца 105
*** Пясок сыпучы па калені... 105
Цыцэрон 106
Вясеннія воды 106
Silentium! 107
*** З паляны коршак шугануў... 107
*** Зіма шалее ў злосці... 108
*** Ёсць у разлуцы горкае значэнне... 108
*** О, як бязлітасна мы любім!.. 108
*** Я вочы ведаў,— што за вочы!.. 110
Апошняя любоў 110
*** Ёсць незабыўны, развітальны... 111
*** Яна, стуліўшыся ў кутку... 111
*** Ўвесь дзень яна ляжала ў забыцці... 112
*** Так нечакана і так ярка... 112
*** Калі апошнія ўжо сілы... 113
Напярэдадні гадавіны 4 жніўня 1864 г. 113
*** Прырода — сфінкс. Яна штодня дае... 114
К. Б. 114
*** З таго жыцця, што бушавала тут... 114
*** Забраў усё ў мяне мой жорсткі бог... 115

Аляксандр Твардоўскі

*** Прайдзі дарогаю калон... 115
*** Быццам вестачка з вёскі... 116
*** Вецер такі гарэзны... 117
*** Яна пралітая не марна... 118

Мікалай Ціханаў

Балада пра сіні пакет 118
*** Хіба жыць без рускага прастору?.. 120

Аляксандр Пракоф'еў

*** На скрыжаванні дарожным, у яснай даліне... 121
*** Не, такога дзіва не бывала... 121

З украінскай

Міхайла Стэльмах

Радня 122
*** Параненым ляжаў я на пагорку... 123
*** Мая краса, азёрнае Палессе... 123
Дняпро 124
*** Усё было — сустрэчы і разлукі... 124
*** Быццам першыя слёзы... 125

Платон Варанько

Паходная 125
*** Дождж прайшоў... 126
Лебядзіны запавет 126
Сынава песня 127
Падкова 128
*** Калі быў цыбатым стрыгунком... 128

З грузінскай

Грыгол Абашыдзе

Горы і скалы 129

Іосіф Нанешвілі

Восень у Тбілісі 135
Эпітафія рэзчыку па камені 137

З латышскай

Ян Райніс

Зламаныя сосны 138
Вялікая радзіма 138
*** Ты стала вельмі цеснаю для нас... 139

Юлі Ванаг

Саласпілс 140

З літоўскай

Гедымінас Астраўскас

Гадзіннік 143

Даля Урнявічутэ

Сем далін 144

Вілія Шульцайтэ

Дзікі вінаград 144

З эстонскай

Юхан Смуул

Успаміны пра бацьку 146

З узбекскай

Кудрат Хікмат

Вада 149

З польскай

Мацей Юзэф Канановіч
Баллады і рамансы 150
Вёска над Одрай 151
Ненапісаны верш 153
Таямніца 153
Вогнішча 154

З англійскай

Роберт Фрост
Прыпыніўшыся на ўзлессі снежным вечарам . . 155

Вітка В.

В 54 Трэція пеўні: Вершы, паэмы, пераклады.— Мн.: Маст. літ., 1988.— 159 с., 1 л. партр.: іл.
ISBN 5-340-00372-8

«Трэція пеўні — пара перад світаннем, перад нараджэннем новага дня. Дзень і ноч, год, век — мы прызвычаіліся ў гэтых прасторавых уяўленнях часу, але вось якімі прыкметамі і галасамі жыццёвага асяроддзя будуць вызначаць наступныя пакаленні змену і надыход новых эпох на ўсёй планеце — пра гэта, напэўна, ведаць толькі нашым унукам і праўнукам»,— так вось вобразна ахарактарызаваў галоўную тэму сваёй кнігі, тэму пераемнасці, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі БССР паэт Васіль Вітка.

В $\frac{4702120200-016}{\text{М } 302(03)-88}$ БЗ 163—87 **ББК 84 Бел 7**

Литературно-художественное издание

Витка Василь
(Крысько Тимофей Васильевич)

ТРЕТЬИ ПЕТУХИ

Стихи, поэмы, переводы

Минск, издательство «Мастацкая літаратура»
На белорусском языке

Літаратурна-мастацкае выданне

Вітка Васіль
(Крысько Цімох Васільевіч)

ТРЭЦІЯ ПЕЎНІ

Вершы, паэмы, пераклады

Рэдактар Л. В. Дранько-Майсюк. Мастак. І. І. Бокій. Мастацкі рэдактар А. М. Малышава. Тэхнічны рэдактар Г. П. Тарасевіч. Карэктар Н. У. Доваль.
ІБ № 3006
Здадзена ў набор 28.05.87. Падп. да друку 16.11.87. АТ 07743. Фармат $84\times90^{1}/_{32}$. Папера друк. № 1. Гарнітура звычайная новая. Высокі друк. Ум. друк арк. 7,0+0,09 укл. Ум. фарб.-адб. 7,22. Ул.-выд. арк. 6,62. Тыраж 3500 экз. Зак. 489. Цана 85 к. Выдавецтва «Мастацкая літаратура» Дзяржаўнага камітэта БССР па справах выдавецтваў, паліграфіі і кніжнага гандлю. 220600, Мінск, праспект Машэрава, 11. Мінскі ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга паліграфкамбінат МВПА імя Я. Коласа. 220005, Мінск, Чырвоная, 23.